

Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore u saradnji sa
Filozofskim fakultetom Univerziteta u Novom Sadu

Konferencija

**ULOGA I ZNAČAJ OBRAZOVANJA U
SAVREMENOM DRUŠTVU**

povodom 50 godina Univerziteta Crne Gore

Nikšić, 20. i 21. septembar 2024. godine

Urednik:

Prof. dr Marijan Premović

Izdavač:

Filozofski fakultet

Tehnička obrada:

Dalibor Vukotić

Tiraž:

80

Štampa:

Golbi

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-7798-125-9
COBISS.CG-ID 30649348

Organizatori

Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore i
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Organizacioni odbor

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore

Prof. dr Veselin Mićanović
Prof. dr Tatjana Novović
Prof. dr Marijan Premović
Prof. dr Dijana Vučković
Prof. dr Biljana Maslovarić
Prof. dr Vladimir Bakrač
Prof. dr Drago Perović
Prof. dr Nada Šakotić
Doc. dr Milica Jelić
Doc. dr Dragoslav Banjak
Mr Aleksandra Hajduković
Mr Ljiljana Bogdanović

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Prof. dr Vladimir Barović
Prof. dr Miroslav Pavlović
Doc. dr Goran Rujević
Doc. dr Jovana Škorić
Dr Senka Slijepčević
Jovana Turudić

Programski odbor

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore

Prof. dr Tatjana Novović

Prof. dr Dijana Vučković

Prof. dr Marijan Premović

Prof. dr Biljana Maslovarić

Prof. dr Vladimir Drekalović

Doc. dr Milica Jelić

Doc. dr Jovana Marojević

Doc. dr Tatjana Vujović

Dr Bojana Miletić

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Prof. dr Zoran Paunović

Prof. dr Jasmina Pekić

Prof. dr Jovana Čikić

Doc. dr Stefan Ninković

Ljiljana Siriški

Sadržaj:

Agenda	7
Apstrakti izlaganja	15

Agenda

Petak, 20. septembar 2024. / Friday, September 20, 2024

10.00–10.30 *Otvaranje konferencije i pozdravne riječi / Opening ceremony and welcoming speeches*

Veselin Mićanović, prorektor za nastavu Univerziteta Crne Gore/ Vice Rector of the University of Montenegro

Tatjana Novović, dekanica Filozofskog fakulteta Univerziteta Crne Gore/ Dean of the Faculty of Philosophy, University of Montenegro

Aleksandra Hajduković, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva - Podgorica

Dijana Vučković, prodekanica za nastavu Filozofskog fakulteta Univerziteta Crne Gore/ Vice-Dean of the Faculty of Philosophy, University of Montenegro

10.20–10.35 *Plenarno predavanje / Keynote lectures*

10.35–10.45 Rasprava / Discussion

10.45–12.30 *Sesija I – Sesija II – Paralelno*

Sesija I

Postinicijalno usavršavanje vaspitačkog kadra u Crnoj Gori

NOVOVIĆ TATJANA, Filozofski fakultet Nikšić

Strategije učenja u srednjoškolskom obrazovanju u Crnoj Gori

ČALOVIĆ NENEZIĆ SANJA, JELIĆ MILICA, Filozofski fakultet Nikšić

Odnos između akademske motivacije i akademskog postignuća studenata

DIVKOVIĆ ALISA, MUJIĆ SENADA, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli

Kako uspješnost rješavanja matematičkih tekstualnih zadataka u IV razredu osnovne škole zavisi od razumijevanja pročitanog teksta?

**DRAŠKOVIĆ, MILICA, SKAKAVAC NATAŠA, MIĆANOVIĆ
VESELIN, VUČKOVIĆ DIJANA**, Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet

Uloga nastavnika u savremeno organizovanoj nastavi
JOKSIMOVIĆ BILJANA, JU OŠ „Vukašin Radunović“

Библиотека Филозофског факултета у Никшићу у функцији наставе
ЈОВОВИЋ ВАСИЉ, Филозофски факултет Никшић

Sesija II

Cjeloživotno učenje kao integralni konstituent društva znanja
MIJANOVIĆ NIKOLA, Filozofski fakultet Nikšić

Uloga razrednika u pedagoškom vođenju srednjoškolaca
NIKŠIĆ REBIHIĆ EDINA, SMAJOVIĆ AMINA, Univerzitet
u Sarajevu - Filozofski fakultet

Задовољство ученика ваннаставним активностима у основној
школи: Увид стечен кроз истраживање фокус групе
РАДМАНОВИЋ ДУШКА, Универзитет у Бањој Луци,
Факултет политичких наука

Pedagoška funkcija odjeljenjskog starještine u srednjim stručnim ško-
lama u Crnoj Gori
ŠEKARIĆ SUZANA, Filozofski fakultet - Nikšić

Васпитање и образовање: Уметност доколице и развој личности
размишљањем
ШУТОВИЋ МИЛОЈИЦА, Универзитет у Приштини с
привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет

Uloga i značaj nastavnika u savremenoj nastavi
TODOROVIĆ KATARINA, KRTOLICA MILENA, Filozofski
fakultet u Nikšiću

12.30-12.45 *Rasprava / Discussion*

12.45 - 13.00 Pauza za kafu/ Coffe break

13.00–14.45 *Sesija III i sesija IV paralelno*

Sesija III

Aristotelova teorija umjetnosti i njene obrazovne mogućnosti

BANOVIĆ NEBOJŠA, Filozofski fakultet-Nikšić, Univerzitet Crne Gore

Образовање и(ли) едукација? Криза образовања у доба глобализације

ГОЛОВИЋ РАДОЈЕ, Филозофски факултет

Obrazovanje u savremenom društvu: između emancipacije i instrumentalizacije

GVOZDENOVIC SLAVKA, Filozofski fakultet Nikšić

Левинас и савремено образовање: етика прије знања

ИГЊАТОВИЋ ДУШАН, Филозофски факултет, Никшић

Meta-kriza obrazovanja i rizik polarizacije reakcionarne (re)evolucije kao problem konsenzusa

JOVANOVIC VLADO, Fakultet političkih nauka - Univerzitet Crne Gore

Дигитализација школе и производња animal laborans-a

КРЦУНОВИЋ ДУШАН, Филозофски факултет

Sesija IV

Povezanost crta ličnosti i prokrastinacije sa akademskim nepoštovanjem studenata

BOGDANOVIĆ LJILJANA, ABRAMOVIĆ MILENA , RAJKOVIĆ NINA, Filozofski fakultet Nikšić

Što znači obrazovati se?

JELUŠIĆ SINIŠA, FDU, Cetinje, UCG, CANU, Podgorica

Profesionalni stres i sagorijevanje profesionalnih pomagača u djelatnosti socijalnog rada

LUČIĆ ERNA, OSMANOVIĆ ARNELA, Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet

Uloga višestrukih inteligencija u profesionalnoj orientaciji učenika osnovne škole

PINKAS GABRIEL, TEPARIĆ SELMA, Univerzitet u Tuzli,
Filozofski fakultet

Povezanost perfekcionizma i samoefikasnosti sa prokrastinacijom kod studenata

RAJKOVIĆ NINA, BOGDANOVIĆ LJILJANA, ABRAMOVIĆ MILENA, Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, SP za Psihologiju

Uloga i značaj senzorne integracije u savremenom društvu

ŠĆEPANOVIĆ BOJANA, JPU „Ljubica Popović“ Podgorica

14.45–15.00 *Rasprava / Discussion*

15.00–16.00 Ručak

16.00–17.00 **Sesija V i sesija VI**

Sesija V

Prednosti i nedostaci integracije tehnologija zasnovanih na umjetnoj inteligenciji u podučavanje engleskog jezika kao stranog jezika

DELIBEGOVIĆ DŽANIĆ NIHADA, DŽANIĆ MIRZA, Univerzitet u Tuzli

Ivan Filipović – otac suvremenog hrvatskog školstva

BERBIĆ KOLAR EMINA Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Uloga i značaj vještačke inteligencije i tehnologije u obrazovanju u savremenom društvu

IVANOVIĆ IGOR, Filološki fakultet, Univerzitet Crne Gore

Sesija VI

Medijska pismenost u doba umjetne inteligencije

LESINGER GORDANA, FELGER BRANIMIR, ĐAIĆ VJEKO-SLAV, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek

Re-izgradnja kritičkog mišljenja u digitalnom dobu: mikrokredencijali
u nastavi visokog obrazovanja (projekat CRED4TEACH)

MASLOVARIĆ BILJANA, JELIĆ MILICA, Filozofski fakultet,
Univerzitet Crne Gore

Сукоб школске и мас медијске историје у савременом друштву
СТАМАТОВИЋ АЛЕКСАНДАР, Филозофски факултет

Mikrokvifikacije u kontekstu obrazovanja odraslih

ZOVKO ANITA, VUČKOVIĆ KATARINA, ŠILJAN VALNEA,
Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju

17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*

Subota, 21. septembar 2024. / Saturday, September 21, 2024

9.00–10.45 **Sesija VII i sesija VIII**

Sesija VII

Stanje, izazovi i perspektive u radu sa darovitim učenicima u osnovnim školama Crne Gore

VUKOTIĆ JELENA, DROBAC-PAVIČEVIĆ MILICA, Filozofski fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci

Teorijska i eksperimentalna matematika u nastavi matematike

PAVIČEVIĆ ŽARKO, Univerzitet Crne Gore

Savremeni interdisciplinarni pristup u udžbenicima fizike osmog (sedmog) razreda osnovne škole

PETROVIĆ VLADIMIR, PETROVIĆ MARINA, Osnovna škola "Jovan Tomašević", Osnovna škola "Radojica Perović"

Stanje svodova stopala kod mlađih adolescenata i njihova uloga i značaj u realizaciji motoričkih aktivnosti

VESELIN JOVOVIĆ, RADOMIR ČANJAK I NOVICA GARDAŠEVIĆ, Fakultet za sport i fizičko vaspitanje Univerziteta Crne Gore, Vojska Crne Gore, JU OŠ „Blažo Mraković“, Danilovgrad, Crna Gora

Rezultati PIRLS 2021 studije za Crnu Goru: Kako učenici čitaju u četvrtom razredu osnovne škole?

TRIVIĆ MILOŠ, RADOVIĆ MARINA, Ispitni centar Crne Gore

Uticaj savremenog obrazovnog konteksta na profesionalni identitet nastavnika – izazovi

ALEKSIĆ IVANA, RAKOČEVIĆ NIKOLIJA, BRDARIĆ LEKA DRAGANA Fakultet za sport i psihologiju Tims

Sesija VIII

Edukacija, etika i empatija u transhumanističkom svijetu Išigurovog romana Klara i sunce

VUKIČEVIĆ GARIĆ VANJA, ŽIVKOVIĆ PREDRAG, Univerzitet Crne Gore (Filološki fakultet, Filozofski fakultet)

Мешина времеплов: демистификација рецепције или како читати класике попут романа „Дервиш и смрт“ Меше Селимовића

СНЕЖАНА МАРКОВИЋ, Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Zastupljenost i značaj književnosti kao autentičnog didaktičkog inputa u savremenim udžbenicima za učenje italijanskog jezika u univerzitetском kontekstu

STANIĆ TAMARA, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Razvoj vještine čitanja u početnim razredima osnovne škole (1–4): od sistematskog opismenjavanja do čitanja s razumijevanjem

VUČKOVIĆ DIJANA, Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet

Percepcije roditelja i nastavnika o uticaju video igara na govor djece

VUJISIĆ MILICA, JU OŠ „Pavle Rovinski“ Podgorica

Dečiji doživljaj fantastike u delima Salvadora Dalija

MILIVOJČEVIĆ TATJANA, Predškolska ustanova „Pčelica“ Sremska Mitrovica

10.45–11.00 *Rasprava / Discussion*

11.00–11.15 Pauza za kafu/ Coffe break

11.15–13.00 *Sesija IX i sesija X*

Sesija IX

Stereotipi i predrasude u akademskoj zajednici: analiza ključnih obrazaca ponašanja

MASLOVARIĆ BILJANA, VUČETIĆ OBADOVIĆ ANDRIJA-NA, Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore

Vrijednosna paradigma kao ključ vaspitanja i obrazovanja u crnogorskom društvu

RAKONJAC MIOMIRKA, Filozofski fakultet Nikšić

Штрајк као модалитет радног конфликта у васпитно – образовном систему Републике Србије

СТОЈКОВИЋ МИЛЕТИЋ ГАБРИЕЛА, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Могућности истраживања међународних академских миграција
– препреке и изазови

СНЕЖАНА СТОЈШИН, ВИДИЦКИ ВЛАДАН, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Prediktori ranog napuštanja srednje škole: razvod braka roditelja,
mentalno zdravlje adolescenata i samopoštovanje

ВУЈОВИЋ ТАТЈАНА, Filozofski fakultet Nikšić

Muzika kroz funkcionalnu igru: umetnost kao nova životna veština

МАТОВИЋ МИРЈАНА, LAZIĆ SVETLANA, Visoka škola
strukovnih studija za obrazovanje vaspitača Novi Sad

Sesija X

Uloga obrazovanja u privrednom razvoju: Od znanja do prosperitet-a

RADIVOJEVIĆ VLADIMIR, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Prištini – Kosovska Mitrovica, Srbija

Образовање у функцији изазова одрживог развоја: Квалитетно
образовање

ТОДОРОВИЋ БРАНКИЦА, Факултет савремених
уметности Београд

Značaj međunarodnog obrazovanja za sticanje ličnih kompetencija

VESKOVIĆ ANĐELOKOVIC MILICA, Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu

Stanje i perspektive obrazovanja osoba treće dobi

ZOVKO ANITA, ZLOKOVIĆ JASMINKA, ŠILJAN VALNEA,
Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju Rijeka

Дијете и дјетињство у огледалу обичаја, ритуала и вјеровања у
српској традиционалној култури

ЈОВИЋ СЛОБОДАН, Самостални истраживач

Metodički koncept čitanki u osnovnoj školi- analiza

VUKMANOVIĆ BILJANA, JU OŠ „Jugoslavija“ Bar

13.00–13.15 *Rasprava / Discussion*

Završne riječi / Closing ceremony

13.30 Izlet i ručak...

Apstrakti izlaganja

**ALEKSIĆ IVANA, RAKOČEVIĆ NIKOLIJA, BRDARIĆ LEKA
DRAGANA**

Fakultet za sport i psihologiju Tims
ivana.aleksic@tims.edu.rs

Uticaj savremenog obrazovnog konteksta na profesionalni identitet nastavnika – izazovi

Unutar savremenog obrazovnog konteksta, profesionalni identitet nastavnika suočava se sa brojnim izazovima koji oblikuju njihovo iskustvo u nastavi. Profesionalni identitet se može definisati kao skup vrednosti, stavova i uverenja o vlastitom pozivu, a u okviru ovog rada će se razmatrati ključni faktori koji utiču na njega, sa posebnim osvrtom na reforme i ubrzaru integraciju tehnologije u nastavni plan i program. Nastojaće se da se pruži opsežan pregled izazova sa kojima se nastavnici suočavaju, te da se predlože strategije za izgradnju stabilnog i pozitivnog profesionalnog identiteta. Značaj pomenute analize leži u tome što će ona pružiti uvid u kompleksnost uloge nastavnika, kao i smernice za razvoj efektivnijih pristupa u obrazovanju samih nastavnika. Dodatno, jedan od sve izraženijih izazova je porast nasilja usmerenog ka nastavnicima, koje ugrožava fizičku i psihološku sigurnost, i posledično utiče na nastavnički profesionalni identitet. Preciznije, nastavnici dosledno izveštavaju da se u takvim okolnostima osećaju nemoćno, što može dovesti do smanjenja njihove radne efikasnosti i generalnog zadovoljstva poslom. Stoga su potrebni sistemi podrške i adekvatne strategije, kako bi se nastavnici osnažili i očuvali svoj profesionalni identitet. Detaljnijim razmatranjem pomenutih izazova, glavni cilj rada bi bio unapređenje kvaliteta obrazovanja i profesionalnog života nastavnika.

The influence of the contemporary educational context on the professional identity of teachers - challenges

Within the contemporary educational context, the professional identity of teachers faces numerous challenges that shape their teaching experience. Professional identity can be defined as a set of values, attitudes and beliefs about one's vocation, and this paper will consider the key factors that influence it, with special reference to reforms and accelerated integration of technology into the curriculum. An effort will be made to provide a comprehensive overview of the challenges teachers face, and to propose strategies for building a stable and positive professional identity. The importance of the aforementioned analysis lies in the fact that it will provide insight into the complexity of the teacher's role, as well as guidelines for the development of more effective approaches in the education of teachers themselves. Additionally, one of the increasingly pronounced challenges is the increase in violence directed specifically at teachers, which threatens physical and psychological safety, and consequently affects the teacher's professional identity. More precisely, teachers consistently report that they feel powerless in such circumstances, which can lead to a decrease in their work efficiency and general job satisfaction. Therefore, support systems and adequate strategies are needed in order to empower teachers and preserve their professional identity. By considering the mentioned challenges in more detail, the main goal of the work would be to improve the quality of education and the professional life of teachers.

BANOVIĆ NEBOJŠA

Filozofski fakultet-Nikšić, Univerzitet Crne Gore
nebojsaban@gmail.com

Aristotelova teorija umjetnosti i njene obrazovne mogućnosti

Osnovna intencija rada je da putem akcentovanja Aristotelovih pojmovnih odrednica iz domena umjetnosti ukaže na njihov obrazovni, odnosno, pedagoški kapacitet. Na taj način bi se dodatno istaklo, što je i ključna smjernica, kako estetičko ima privilegovano mjesto u samom pedagoškom postupku a posebno one umjetničke forme, poput muzike i poetike, koje su po antičkom filozofu imale odlučujuću ulogu u obrazovanju kako mladih tako i zrelih individua. Istovremeno, time bi se potvrdio i svevremenih aspekt Aristotelove filozofije obrazovanja i umjetnosti i njegova nesporna aktuelnost kako u savremenom obrazovanju tako i u društvu.

Aristotle's theory of art and its educational possibilities

The main objective of the work is to indicate educational, that is pedagogical capacity of the art by emphasizing Aristotle's conceptual terms within it. Thus it should highlight additionally, which is the key direction, how aesthetical notion has been privileged in the educational approach in particular when regarding artistic forms, such as music and poetics, that have been regarded by the antique philosopher as crucial in education of young as well as mature individuals. Contemporaneously, this should help in confirming timeless aspect of Aristotle's philosophy of education and art and their unquestionable importance in modern education and society.

BERBIĆ KOLAR EMINA

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J.

Strossmayera u Osijeku

eberbic@foozos.hr

Ivan Filipović – otac suvremenog hrvatskog školstva

Radom će se prikazati uloga i utjecaj najvećega hrvatskog učitelja, pedagoga, književnika, prevoditelja i utemeljitelja suvremenoga obrazovnog sustava – Ivana Filipovića. Ivan Filipović rođen je prije dvjesto godina u slavonskom selu V. Kopanica, koja je u trenutku njegova rođenja, odrastanja i sazrijevanja bila u sastavu Vojne krajine što je dodatno usložnjavalo njegov početak školovanja. Iz V. Kopanice obrazovanje je nastavio u Vinkovcima, a zatim i u S. Mitrovici u kojoj će izučiti za učitelja te će po povratku raditi u Vinkovcima, N. Gradiški, Požegi i Zagrebu. Njegov je stručni i znanstveni put bio vrlo kompleksan, popraćen brojnim izazovima koji ga, bez obzira na sve, pa i zatvorsku kaznu, neće omesti u realizaciji zamisli i unaprjeđenju školskoga sustava. Posebne su njegove zasluge vidljive u borbi za ravnopravnost učiteljica i učitelja (jednaka plaća), jednakost u poticanju obveznoga školovanja za djevojčice i dječake, izdvajanje vjeronauka iz školskoga sustava, vrednovanje i nagrađivanje učiteljskoga rada, borbu za učiteljska prava na mirovinu. Važna je i njegova skrb za školske knjižnice koje uvodi u škole, ali i osnivanje narodnih knjižnica. Najveća i najznačajnija nagrada koju mogu dobiti istaknuti nastavnici u RH nosi naziv po njegovu imenu čime se u potpunosti odaje priznanje najvećemu hrvatskom učitelju Ivanu Filipoviću. Cilj je rada prikazati značaj Ivana Filipovića u kontekstu hrvatskoga obrazovnog sustava. Metode rada bit će analiza teksta i rad na dostupnoj literaturi i arhivskoj građi.

Ivan Filipović – the father of modern Croatian educational system

The paper will show the role and influence of the greatest Croatian teacher, pedagog, writer, translator and founder of the modern education system - Ivan Filipović. Ivan Filipović was born two hundred years ago in the Slavonian village of V. Kopanica, which at the time of his birth, growing up and growing up was part of the Vojna Krajina, which further complicated the beginning of his education. From V. Kopanica, he continued his education in Vinkovci, and then in S. Mitrovica, where he studied to become a teacher, and upon his return, he will work in Vinkovci, N. Gradiška, Požega and Zagreb. His professional and scientific work was very complex, accompanied by numerous challenges that, regardless of everything, including a prison sentence, will not hinder him in realizing his ideas and improving the school system. His special merits are visible in the fight for equality between male and female teachers (equal pay), equality in encouraging compulsory schooling for girls and boys, separating religious education from the school system, valuing and rewarding teachers' work, fighting for teachers' pension rights. His care for school libraries, which he introduced in schools, is also important, as well as the establishment of public libraries. The biggest and most important award that can be received by outstanding teachers in the Republic of Croatia is named Ivan Filipović, which fully acknowledges the greatest Croatian teacher, Ivan Filipović. The aim of the paper is to show the importance of Ivan Filipović in the context of the Croatian education system. The work methods will be text analysis and work on available literature and archival material.

BOGDANOVIĆ LJILJANA, ABRAMOVIĆ MILENA, RAJKOVIĆ NINA

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore
ljiljanabogdanovic91@gmail.com

Povezanost crta ličnosti i prokrastinacije sa akademskim nepoštenjem studenata

Akademsko nepoštenje, tj. varanje, se definiše kao dolazak do informacija iz nedopuštenih izvora i korišćenje istih. Prepisivanje na kolokvijumu ili pismenom ispitu, neovlašćeno prisvajanje tuđeg autorskog vlasništva i prikazivanje kao vlastitog, preuzimanje tuđih rečenica bez posebnog označavanja i navođenja referenci su samo neki od primjera ponašanja koja se smatraju akademski nepoštenim. U istraživanjima koja su se bavila akademskim nepoštenjem, studenti kao najčešće razloge svoje odluke da varaju navode sljedeće faktore: velike količine gradiva, nedostatak vremena za učenje, ali i prokrastinaciju, koja se definiše kao izbjegavanje, odnosno namjerno odlaganje otpočinjanja ili završavanja nekog zadatka. Iako se kao odrednice akademskog nepoštenja često navode kontekstualni činioci, neki autori ističu značaj i individualnih razlika, a prvenstveno crta ličnosti. U istraživanjima koja su se bavila ovom problematikom utvrđena je pozitivna korelacija prokrastinacije i neuroticizma sa akademskim nepoštenjem, dok je korelacija akademskog nepoštenja sa savjesnošću i prijatnošću, kao crtama ličnosti, negativna. Takođe, u nekim istraživanjima su se upravo savjesnost i prijatnost pokazali kao najsnažniji prediktori akademskog nepoštenja. Budući da različiti oblici varanja postaju sve češći problem u školskim i visokoškolskim institucijama, glavni cilj ovog istraživanja je ispitivanje povezanosti prokrastinacije i crta ličnosti (ekstraverzije, prijatnosti, savjesnosti, otvorenenosti za nova iskustva i emocionalne stabilnosti) sa akademskim nepoštenjem. Uzorak je bio prigodan i čini ga 102 ispitanika, studenata osnovnih i master studija, a podaci su prikupljeni preko upitnika koji je kreiran u Google forms-u. Rezultati korelacione analize ukazuju na postojanje pozitivne, statistički značajne korelacije prokrastinacije i akademskog nepoštenja ($r=.17$, $p < 0.05$), dok akademsko nepoštenje negativno

korelira sa prijatnošću ($r= -.35$, $p<0.05$) i sa savjesnošću ($r= -.17$, $p< 0.05$). Takođe, utvrđena je i statistički značajna negativna korelacija akademskog nepoštenja i emocionalne stabilnosti ($r= -.17$, $p< 0.05$). Ipak, rezultati standardne regresione analize pokazuju da je jedino prijatnost statistički značajan prediktor akademskog nepoštenja ($\beta= -.33$, $p< 0.05$).

The relationship between personality traits and procrastination with student academic dishonesty

Academic dishonesty is defined as obtaining information from unauthorized sources and using it. Copying during a colloquium or written exam, unauthorized appropriation of someone else's intellectual property and presenting it as one's own, and using someone else's sentences without proper citation and referencing are just some examples of behaviors considered academically dishonest. In studies addressing academic dishonesty, students cite the following factors as the most common reasons for their decision to cheat: large amounts of material, lack of time for studying, and procrastination, which is defined as the avoidance or intentional delay of starting or completing a task. Although contextual factors are often cited as determinants of academic dishonesty, some authors emphasize the importance of individual differences, primarily personality traits. Research on this issue has found a positive correlation between procrastination and neuroticism with academic dishonesty, while the correlation between academic dishonesty and conscientiousness and agreeableness, as personality traits, is negative. Furthermore, in some studies, conscientiousness and agreeableness have proven to be the strongest predictors of academic dishonesty. Because of the increasing prevalence of various forms of cheating in educational and higher education institutions, the main goal of this research is to examine the relationship between procrastination and personality traits (extraversion, agreeableness, conscientiousness, openness to new experiences, and emotional stability) with academic dishonesty. The sample was convenient, consisting of 102 respondents, undergraduate and master's students, and the data were collected through a questionnaire created in Google Forms. The results of the correla-

tion analysis indicate the existence of a positive, statistically significant correlation between procrastination and academic dishonesty ($r = .17$, $p < 0.05$), while a negative correlation coefficient was found between academic dishonesty and agreeableness ($r = -.35$, $p < 0.05$), as well as conscientiousness ($r = -.17$, $p < 0.05$). A statistically significant negative correlation was also found between academic dishonesty and emotional stability ($r = -.17$, $p < 0.05$). However, the results of the standard regression analysis show that only agreeableness is a statistically significant predictor of academic dishonesty ($\beta = -.33$, $p < 0.05$).

ČALOVIĆ NENEZIĆ SANJA, JELIĆ MILICA

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore
sanjac@ucg.ac.me; milicak@ucg.ac.me

Strategije učenja u crnogorskom srednjoškolskom obrazovanju

Proces učenja odvija se posredstvom različitih strategija, kao što su: pronalaženje informacija, asociranje prethodnog znanja, ponavljanje, praćenje razumijevanja, organizacija, elaboracija, eliminisanje distraktora iz okruženja, atribuiranje uspjeha/neuspjeha u učenju, donošenje odluka o budućim aktivnostima i slično. U radu će biti prikazani rezultati koji su dobijeni u okviru opsežnijeg istraživanja, čiji su sastavni dio strategije učenja. Uzorkom istraživanja obuhvaćeno je 480 srednjoškolaca u Crnoj Gori. Za prikupljanje podataka koji odražavaju stavove učenika o strategijama učenja, u okviru deskriptivne istraživačke metode, koristili smo postupak skaliranja, a posredstvom sljedećih skala: Otpor na distraktore, Izbjegavanje učenja, Obnavljanje, Elaboracija, Strategije u upotrebi, Emocije, Samopouzdanje u učenju.

Sumirajući dobijene odgovore možemo zaključiti da značajan procenat učenika uglavnom nema potpuno jasno definisan način učenja, odnosno način kako pristupiti gradivu i početi sa učenjem. Postavlja se pitanje dominantnog načina učenja, budući da se polovina ispitanika izjasnila da uče napamet. Značajan je procenat ispitanika koji jedva čekaju da se čas završi i koji rijetko skiciraju gradivo i formulisu pitanja za pasuse koje uče. Rezultati koje smo dobili impliciraju da nije upitno pitanje samopouzdanja učenika u vlastite sposobnosti, pa tako učenici u značajnom procentu vjeruju da većim zalaganjem i trudom mogu savladati određeno gradivo i imati bolje ocjene.

Learning Strategies in Montenegrin Secondary School Educational System

The learning process encompasses various strategies such as information retrieval, associating prior knowledge, repetition, monitoring comprehension, organization, elaboration, eliminating environmental distractions, attributing success/failure in learning, and decision-making about future activities, among others. This paper presents results obtained as part of a broader study that includes learning strategies. The sample consisted of 480 secondary school students in Montenegro. To gather data reflecting students' attitudes towards learning strategies, we employed a scaling procedure within the descriptive research method, using the following scales: Resistance to Distractions, Avoidance of Learning, Repetition, Elaboration, Strategies in Use, Emotions, as well as Learning Confidence.

Summarizing the responses, we conclude that a significant percentage of students generally lack a clearly defined learning approach or method for engaging with material and initiating the learning process. The question of the dominant learning method arises, as half of the respondents reported learning by rote memorization. A notable percentage of students are eager for classes to end and rarely outline material or formulate questions for the passages they study. The results imply that the issue is not with students' confidence in their abilities; a significant proportion of students believe that with greater effort and dedication, they can master certain material and achieve better grades.

DELIBEGOVIĆ DŽANIĆ NIHADA, DŽANIĆ MIRZA

Univerzitet u Tuzli
nihada.delibegovic@untz.ba, mirza.dzanic@untz.ba

Prednosti i nedostaci integracije tehnologija zasnovanih na umjetnoj inteligenciji u podučavanje engleskog jezika kao stranog jezika

Brzi porast tehnologija umjetne inteligencije uzrokovao je značajnu transformaciju u raznim područjima obrazovanja, uključujući podučavanje engleskog jezika. Veliki jezični modeli zasnovani na umjetnoj inteligenciji spremni su revolucionirati podučavanje i učenje engleskog jezika kao stranog jezika. Ovaj rad istražuje raznolike primjene umjetne inteligencije kao vrijednog resursa za nastavnike engleskog jezika, posebno fokusirajući se na razvoj kurikuluma i ocjenjivanje. Uključivanje tehnologije u jezično obrazovanje postalo je neophodno za ispunjavanje raznovrsnih potreba učenika i nastavnika engleskog jezika. Umjetna inteligencija kombinira napredne sposobnosti obrade prirodnog jezika s realističnom, ljudskom interakcijom u stvarnom vremenu. Ovaj rad ima za cilj istaknuti neke od potencijalnih prednosti i nedostataka integracije tehnologija zasnovanih na umjetnoj inteligenciji u podučavanje engleskog jezika kao stranog jezika.

Advantages and disadvantages of incorporating AI technologies into English language education

The rapid advancement of artificial intelligence (AI) technologies has instigated a profound transformation across various educational domains, including English language teaching. AI-driven large language models are set to revolutionize the pedagogy and acquisition of English as a foreign language. This study examines the multifaceted applications of AI as an invaluable tool for English language educators, with a particular emphasis on curriculum design and evaluation. The integration of technology into language education has become imperative for addressing the diverse needs of English language learners.

ners and instructors. AI merges sophisticated natural language processing capabilities with realistic, human-like interactions in real time. This paper seeks to elucidate the potential benefits and drawbacks of incorporating AI-based technologies into English as a foreign language education.

DIVKOVIĆ ALISA, MUJIĆ SENADA

Filozofski fakultete Univerziteta u Tuzli
alisa.divkovic@untz.ba, senada.mujic@untz.ba

Odnos između akademske motivacije i akademskog postignuća studenata

U mnogim istraživanjima se pokazalo da je akademska motivacija, kao nekognitivni faktor, ključna za objašnjenje akademskog postignuća, te je cilj ovog rada bio da se ispita odnos različitih vrsta motivacije i akademskog postignuća kod studenata na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Uzorak su činila N=120 studenta. Pri prikupljanju podataka korištena je AMS - Academic Motivation Skale (CEGEP) koju su razvili Vallerand i sar. (1992) u Kanadi. Skala se sastoji od 28 tvrdnji i mjeri 7 subskala. Ove subskale mjere aspekte motivacije studenata za akademskim postignućem, uključujući: intrinzičnu motivaciju za saznanjem, intrinzičnu motivaciju za postignućem, intrinzičnu motivaciju za stimulacijom, ekstrinzičnu motivaciju, tip internalizirani, ekstrinzičnu motivaciju nametnutu, ekstrinzičnu motivaciju tipa eksternalne regulacije, A-motivaciju. Rezultati su pokazali da postoji pozitivna povezanost između različitih oblika motivacije i akademskog postignuća studenata. Stoga, razumijevanje odnosa između motivacije i akademskog postignuća studenata doprinosi rasvjetljavanju faktora koji mogu doprinijeti ili ograničiti akademsko postignuće studenata. Kroz sprovedeno istraživanje identificirane su strategije podrške koje mogu doprinijeti poboljšanju motivacije i sveukupnog uspjeha studenata.

The relationship between academic motivation and academic achievement of students

Many studies have shown that academic motivation, as a non-cognitive factor, is key to explaining academic achievement, and the aim of this paper was to examine the relationship between different types of motivation and academic achievement among students at the Faculty of Philosophy of the University of Tuzla. The sample consisted of N=120 students. The AMS - Academic Motivation Scale (CEGEP) developed by Vallerand et al (1992) in Canada was used for data collection. The scale consists of 28 statements and measures 7 subscales. These subscales measure aspects of students' motivation for academic achievement, including: intrinsic motivation for knowledge, intrinsic motivation for achievement, intrinsic motivation for stimulation, extrinsic motivation of internalized type, imposed extrinsic motivation, extrinsic motivation of external regulation type, A-motivation. The results showed that there is a positive relationship between different forms of motivation and students' academic achievement. Therefore, understanding the relationship between students' motivation and academic achievement contributes to the elucidation of factors that can contribute to or limit students' academic achievement. Through the conducted research, support strategies were identified that can contribute to improving the motivation and overall success of students.

DRAŠKOVIĆ MILICA, SKAKAVAC NATAŠA, MIĆANOVIĆ VESELIN, VUČKOVIĆ DIJANA

Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore
draskovic.m@ucg.ac.me

Kako uspješnost rješavanja matematičkih tekstualnih zadataka u IV razredu osnovne škole zavisi od razumijevanja pročitanog teksta?

Naš cilj u ovom istaživanju bio je ispitivanje uspješnosti učenika IV razreda osnovne škole u rješavanju matematičkih tekstualnih zadataka u zavisnosti od razumijevanja pročitanog teksta. Metodološki pristup istraživanja je kvantitativno-kvalitativan, pri čemu je glavni istraživački instrument bio test za učenike IV razreda. Test se sastojao od četiri tekstualna zadataka različitog tekstualnog i matematičkog nivoa složenosti. Dva zadatka formulisana su na način koji je standardno prepoznat u udžbenicima matematike, sa minimalnom količinom teksta u kome su dati samo podaci koji su potrebni za rješavanje zadatka. Preostala dva zadatka su matematički istog nivoa složenosti, ali su dati u formi dužih tekstualnih obrazloženja i uz proširene podatke koji nijesu nužni za rješavanje zadatka, odnosno odgovaranje na postavljeno pitanje.

U istraživanju je učestvovalo 186 učenika IV razreda iz četiri osnovne škole iz Nikšića. Dobijene odgovore analizirali smo korišćenjem dekskriptivnih statističkih metoda u programu SPSS.

Rezultati našeg istraživanja upućuju na zaključak da je rješavanje tekstualnih zadataka kompleksan proces i da na uspješnost rješavanja ovakvih zadataka utiče više faktora, od kojih je najvažniji razumijevanje pročitanog teksta, odnosno uspješno izdvajanje bitnih podataka iz teksta i njihova primjena prilikom rješavanja zadatka. Učenici su bili uspješniji u rješavanju zadataka kod kojih su dati samo podaci nužni za rješavanje problemske situacije, što je rezultat koji potvrđuje uslovjenost matematičke pismenosti čitalačkom. Kako bi metodički pristup razvoju i jedne i druge pismenosti u mlađim školskim razredima bio unaprijedjen, ovaj rad sadrži preporuke koje su specifično fokusirane na formulaciju tekstualnih problemskih zadataka iz matematike.

How does the success of solving mathematical text-based tasks in the fourth grade depends on the understanding of the reading comprehension?

The aim of this study was to examine the performance of fourth-grade elementary school students in solving mathematical text-based tasks, depending on their understanding of the text they read. The research methodology is a combination of quantitative and qualitative approaches, with the primary research instrument being a test designed for fourth-grade students. The test consisted of four text-based tasks with varying levels of textual and mathematical complexity. Two of the problems were formulated in a manner that is standardly recognized in mathematics textbooks, with a minimal amount of text containing only the data necessary for solving the problem. The remaining two problems were mathematically of the same complexity level but were presented in the form of longer textual explanations with additional data that were not essential for solving the problem or answering the given question.

The research involved 186 fourth-grade students from the four elementary schools from Nikšić. The obtained answers were analyzed using descriptive statistical methods in the SPSS program.

The results of our research suggest that solving text-based tasks is a complex process and that multiple factors influence the success of solving such problems, the most important of which is understanding the text, i.e., successfully extracting the essential data from the text and applying them when solving the problem. Students were more successful in solving problems that provided only the data necessary for resolving the problem situation, a result that confirms the interdependence between mathematical and reading literacy. In order to improve the methodological approach to developing both types of literacy in lower elementary grades, this paper contains recommendations specifically focused on the formulation of mathematical text-based tasks.

ГОЛОВИЋ РАДОЈЕ

Филозофски факултет, Универзитет Црне Горе
madjo.golovic@gmail.com

ОБРАЗОВАЊЕ И(ЛИ) ЕДУКАЦИЈА? КРИЗА ОБРАЗОВАЊА У ДОБА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

У овом раду дат је критички осврт на кризу савременог образовања у ХХІ вијеку из философске перспективе која на најбољи начин расвјетљава њене духовне и метафизичке узроке. Полазни аксиом овог истраживања је став да је криза савременог образовања рефлекс шире и обухватније, духовне и културне кризе западне цивилизације. Стога се у њему анализира веза проблема образовања са решењем неких од најважнијих философских питања као што су цивилизацијски избор човјечанства и у складу са тиме узајамни однос човјека и Бога, проблем цјеловитости и духовности човјека тј. његово разумијевање као „слике и прилике Божје,” културне претпоставке образовања личности и др. У промишљању смисла и судбине савременог образовања нарочита пажња је посвећена актуелном феномену његове глобалистичке редукције на информационо-когнитивни аспект који нелегитимно сужава наставно-васпитни процес на стицање знања, умијећа и навика. Излаз из кризе савременог образовања, и то је круцијални закључак овог рада, могућ је само повратком на философску парадигму културе и образовања тј. рехабилитацијом традиционалног, православног, личносног смисла образовања који је фундаменталан и за философију и за педагогију и то не само у садржајном него и у конкретном, дјелатном контексту.

EDUCATION AND/OR EDUCATION? THE CRISIS OF EDUCATION IN THE AGE OF GLOBALIZATION

This paper provides a critical review of the crisis of modern education in the 21st century from a philosophical perspective that sheds light on its spiritual and metaphysical causes in the best way. The starting axiom of this research is the position that the crisis of modern education is a reflex of a broader and more inclusive, spiritual and cultural crisis of Western civilization. Therefore, it analyzes the connection between the problem of education and the solution of some of the most important philosophical questions, such as the civilizational choice of humanity and, accordingly, the mutual relationship between man and God, the problem of the integrity and spirituality of man, i.e. its understanding as the “image and likeness of God,” cultural assumptions of personality education, etc. In considering the meaning and destiny of modern education, particular attention is paid to the current phenomenon of its globalist reduction to the informational-cognitive aspect, which illegitimately narrows the teaching-educational process to the acquisition of knowledge, skills and habit. A way out of the crisis of modern education, and that is the crucial conclusion of this paper, is possible only by returning to the philosophical paradigm of culture and education, i.e. by rehabilitating the traditional, Orthodox, personal meaning of education, which is fundamental for both philosophy and pedagogy, not only in terms of content, but also in a concrete, active context.

GVOZDENOVIĆ SLAVKA

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore
slavkagvozdenovic@gmail.com

OBRAZOVANJE U SAVREMENOM DRUŠTVU: IZMEĐU EMANCIPACIJE I INSTRUMENTALIZACIJE

Osnovni cilj ovog rada jeste da se metodom teorijske analize relevantne literature ukaže na značaj obnovljenog preispitivanja nezamjenljive uloge obrazovanja u razvoju ličnosti i društva. Uzajamni uticaji između društva i obrazovanja i odnosi unutar obrazovnog sistema transponuju se na sve segmente ljudske egzistencije, bilo da je riječ o formalnom, neformalnom ili informalnom obrazovanju. Obrazovanje kao realna potreba, pravo i obaveza svakog pojedinca i društva istovremeno je oblik međuljudskog zajedništva, stalan proces ostvarivanja duhovnih vrijednosti sa emancipatorskim potencijalom koji implicira učenje tokom cijelog života.

Budući da emancipatorsku ulogu obrazovanja prate negativne posljedice instrumentalizacije znanja i obrazovanja, izvjesno je da odnosom prema obrazovanju svjedoče o sebi i pojedinac i društvena zajednica. Da bi razvoj ličnosti i njeno osposobljavanje za život zajednici rezultirao poboljšanjem kvaliteta potreba i kvaliteta života onih koji se obrazuju, neophodno je stvaranje brojnih pretpostavki (materijalnih, kadrovskih, finansijskih), lični napor i angažovanje svakog pojedinca, porast brige za zajednicu i opšte dobro.

EDUCATION IN THE MODERN SOCIETY: BETWEEN EMANCIPATION AND INSTRUMENTALIZATION

The main goal of this paper is to use the method of theoretical analysis of relevant literature to indicate the importance of renewed review of the irreplaceable role of education in the development personality and society. Mutual influences between society and education and relation within the educational system are transposed to all segments of human existence, whether it is formal, informal or informal education. Education as a real need, right and obligation of every individual and society is at the same time a form of interpersonal community, a constant process of realizing spiritual values with emancipatory potential that implies learning throughout life.

Since the emancipatory role of education is followed by the negative consequences of the instrumentalization of knowledge and education, it is certain that both the individual and the social community testify themselves their attitude towards education. In order for the development of the personality and its preparation for life in the community to result in the improvement of the quality of needs and quality of life of those who are begin educated, it is necessary to create numerous assumptions (material, personnel, financial), personal effort and engagement of each individual, an increase in care for the community and the general good.

ИГЊАТОВИЋ ДУШАН

Филозофски факултет, Никишић, Универзитет Црне Горе
dusan.i@ucg.ac.com

Левинас и савремено образовање: етика прије знања

Емануел Левинас, француски философ јеврејског поријекла, препознат је по свом етичком приступу философији. Његово дјело фокусира се на етику као прву философију, наглашавајући однос са 'Другим' као основу етичког поступања. Левинасова философија образовања може се сматрати продужетком његових етичких разматрања, у којима је образовање схваћено као средство препознавања и поштовања другости. Она позива на преиспитивање традиционалних образовних метода који често наглашавају лични интерес и подстичу конкурентност. Умјесто тога, Левинас предлаже приступ који промовише солидарност, саосjeћање и отвореност према другима.

Циљ излагања је да укаже на Левинасово схватање образовања и његов етички приступ као основу за развој савременог образовног модела. Левинасов допринос образовању састоји се у наглашавању значаја интерсубјективности и моралне одговорности. Подучавање и учење се сагледавају као етички однос, јер у том процесу учествују два различита бића која се суочавају лицем у лицем, у сусрету. Он види наставника не само као преносиоца знања, већ као некога ко ученицима помаже да развију осjeћај за моралну одговорност и отвореност према различитостима, и кога одликују пријемчивост и комуникативна отвореност за Другог. Левинасова философија представља позив на дијалог и сусрет са "Другим", што је од суштинског значаја за развој савременог образовног система који тежи формирању цјеловитих и етички освијешћених личности.

Levinas and contemporary education: ethics before knowledge

Emmanuel Levinas, a French philosopher of Jewish origin, is recognized for his ethical approach to philosophy. His work focuses on ethics as the primary philosophy, emphasizing the relationship with the „Other“ as the basis for ethical behavior. Levinas's philosophy of education can be seen as an extension of his ethical considerations, where education is understood as a means of recognizing and respecting otherness. It calls for a reexamination of traditional educational methods that often emphasize personal interests and encourage competitiveness. Instead, Levinas proposes an approach that promotes solidarity, empathy, and openness toward others.

The goal of his exposition is to highlight Levinas's understanding of education and his ethical approach as the foundation for developing a contemporary educational model. Levinas's contribution to education lies in emphasizing the importance of intersubjectivity and moral responsibility. Teaching and learning are viewed as an ethical relationship, where two distinct beings face each other directly. He sees the role of the teacher not only as a transmitter of knowledge but also as someone who helps students develop a sense of moral responsibility and openness to diversity, characterized by receptivity and communicative openness toward „the Other“. Levinas's philosophy represents a call for dialogue and encounter with „the Other“, which is essential for shaping holistic and ethically conscious individuals in modern educational systems.

IVANOVIĆ IGOR

Filološki fakultet, Univerzitet Crne Gore
iggybosnia@ucg.ac.me

Uloga i značaj vještačke inteligencije i tehnologije u obrazovanju u savremenom društvu

Ovaj istraživački rad kritički istražuje ulogu i značaj vještačke inteligencije (VI) i tehnologije u savremenom obrazovanju, sa posebnom usredstvođenošću na alate kao što su Majkrosoftov Kopilot, platforma Kviziz i alatka za analizu sentimenata VADER. Ciljevi našeg istraživanja su: (i) istraživanje uloge VI u obrazovanju, (ii) istraživanje kako konkretnе alatke mogu da pomognu u učenju i (iii) razumijevanje kako se alatke za analizu sentimenata mogu koristiti za poboljšanje obrazovnih ishoda. Naša metodologija istraživanja je podrazumijevala opsežno praktično ispitivanje i analizu sposobnosti pomenutih alatki. Naši rezultati navode na zaključak da VI ima mogućnost da značajno poboljša iskustva u učenju kroz lični pristup učenju, prepoznavanje praznina u učenju i prilagođeno ispitivanje. Međutim, uvođenje VI u obrazovanje nije bez izazova, koji podrazumijevaju privatnost podataka, algoritamsku pristrasnost i digitalnu diskriminaciju. Implikacije naših zaključaka su značajne za prosvjetne radnike, zakonodavce i programere. Buduća istraživanja bi mogla da detaljnije razmotre etička pitanja korišćenja VI u obrazovanju i istraže načine za ublažavanje pomenutih izazova. Od ključnog je značaja da svi učinkovito odgovorimo na ove izazove i etička pitanja kako bismo obezbijedili da se prednosti VI u obrazovanju mogu realizovati na način koji je pošten, etički i koristan za sve uče(s)nike.

The Role and Importance of Artificial Intelligence and Technology in Modern Education

This research paper critically examines the role and significance of Artificial Intelligence (AI) and technology in contemporary education, with a particular focus on tools such as Microsoft Copilot, Quizizz, and VADER. The objectives of the study were to explore the role of AI in education, investigate how specific AI tools can assist in learning, and understand how sentiment analysis tools can be utilised to improve educational outcomes. The research methodology involved an extensive practical testing and analysis of the capabilities of the aforementioned AI tools. The findings suggest that AI has the potential to significantly enhance learning experiences through personalised learning, identifying learning gaps, and adaptive testing. However, the implementation of AI in education is not without challenges, including data privacy, algorithmic bias, and the digital divide. The implications of these findings are profound for educators, policy makers, and AI developers. Future research could delve deeper into the ethical considerations of using AI in education and explore ways to mitigate these challenges. It is crucial to navigate these challenges and ethical considerations effectively to ensure the benefits of AI in education can be realised in a way that is fair, ethical, and beneficial for all students/stakeholders.

JELUŠIĆ SINIŠA

FDU, Cetinje, UCG, CANU, Podgorica
sinisaj@ucg.ac.me

Što znači obrazovati se?

U radu se najprije promišlja temeljno pitanje značenja pojma obrazovanja, posebno u odnosu na razvoj ličnosti. Da li su obrazovanje i razvoj ličnosti (*principium individuationis*) međusobno autonomni procesi ili oni nužno imaju biti promišljani u kauzalnoj povezanosti? Imajući to u vidu, u kojoj mjeri savremeno obrazovanje podstiče aktualizaciju ličnosti?

Ukoliko je obrazovanje između ostalog povezano sa intelektom, da li se posredstvom obrazovanja postaje intelektualcem ili je za to neophodno i nešto drugo?

Koji su nužni atributi pojma intelektualca posebno u vezi sa samoaktualizovanom ličnošću, i kakvo je mjesto obrazovanja u ovom procesu?

Otuda se u saopštenju pitamo o povezanosti obrazovanja, intelektualca i ličnosti, podržavajući stanovište o njihovoj temeljnoj povezanosti. Nadalje, propitujemo hipotezu o prevashodnom značaju obrazovanja iz koga proishode potonja dva pojma (intelektualac i ličnost).

Ali kakvo je obrazovanje neophodno biti da bi se poimalo nužnim konstituentom u formiranju intelektualca i ličnosti?

Rad se zasniva na pokušaju traženja odgovora na ova, za savremeno društvo, krucijalnih pitanja.

What does it mean to educate yourself?

In this paper, I reflect on the fundamental question of the meaning of the term *education*, mainly concerning to the personal development. Are education and personal development (: *principium individuationis*) mutually autonomous processes, or do they necessarily have to be thought of as causally connected? Bearing this in mind, to what extent does modern education encourage the actualization of personality? If education, among other things, is connected with the intellect, does education make you an intellectual, or is something else necessary for that? What are the necessary attributes of the term *intellectual*, especially in relation to a *self-actualized* personality, and what is the place of education in this process? Hence, in this announcement, we ask about the connection between education, intellectualism, and personality, supporting the point of view that there is a fundamental connection between them. Furthermore, we question the primacy hypothesis—the importance of education from which the latter two terms (: intellectual and personality) originate. However, what kind of education must it be to be considered a necessary constituent in the formation of an intellectual and personality? This paper attempts to find a consistent answer to these crucial issues in contemporary society.

JOKSIMOVIĆ BILJANA

JU OŠ „Vukašin Radunović“ Berane
skola@os-vradunovic.edu.me

ULOGA NASTAVNIKA U SAVREMENO ORGANIZOVANOJ NASTAVI

Za vrijeme dominacije „stare škole“, nastavnik je bio neprikosnoveni autoritet i jedini istinski subjekt u nastavi. On je zapravo suvereno i autonomno upravljao svim fazama i aspektima, ne samo nastavnog već i sveukupnog vaspitno obrazovnog procesa. U takvoj nastavi, osnovni zadatak učenika je bio da pažljivo sluša i memoriše sadržaje koje je nastavnik izlagao, kako bi ih na njegov zahtjev što doslovnije mogao reproducirati. Ovakva, vjekovima zajemčena i petrificirana pozicija nastavnika i učenika polako, istina veoma sporo, počinje da se mijenja paralelno s opštom demokratizacijom društva i škole, kao njegove izuzetno značajne institucije. Naime, u uslovima savremeno organizovane nastave i učenja, podržavane najnovijim dostignućima obrazovne tehnologije, nastavnik nije više ključni, a ni jedini izvor stručnih i naučnih informacija. To zapravo znači da se njegova funkcija sve više pomjera iz klasičnog predavačko-ispitivačkog, ka polju planiranja, programiranja, organizovanja, motivisanja, savjetovanja i vrednovanja učeničkog individualnog i zajedničkog vaspitno-obrazovnog postignuća. U takvoj nastavi, učenik sve više postaje najznačajniji subjekt, saradnik, partner i aktivni učesnik nastavnog, ali i svekolikog drugog vaspitno-obrazovnog procesa. Prema tome, cilj ovog rada jeste da se na temelju relevantne literature i najnovijih iskustava iz pozitivne pedagoške prakse sveobuhvatno analiziraju, sagledaju i elaboriraju ključne funkcije i kompetencije nastavnika po mjeri savremene škole i učenika.

THE ROLE OF TEACHERS IN CONTEMPORARY ORGANIZED EDUCATION

During the dominance of the “old school”, the teacher was the undisputed authority and the only true subject in teaching. He actually sovereignly and autonomously managed all phases and aspects, not only of the teaching but also of the overall educational process. In such teaching, the main task of the students was to listen carefully and memorize the contents presented by the teacher, so that they could reproduce them as literally as possible upon his request. This centuries-old and petrified position of teachers and students is slowly, albeit very gradually, beginning to change in parallel with the general democratization of society and the school, as its exceptionally significant institution. In the conditions of modern organized teaching and learning, supported by the latest achievements in educational technology, the teacher is no longer the key, nor the only source of professional and scientific information. This actually means that his function is increasingly shifting from the classical lecturer-examiner role to planning, programming, organizing, motivating, advising, and evaluating the students’ individual and collective educational achievements. In such teaching, the student increasingly becomes the most significant subject, collaborator, partner, and active participant not only in the teaching but in the entire educational process. Therefore, the aim of this paper is to comprehensively analyze, review, and elaborate on the key functions and competencies of teachers according to the contemporary school and students, based on relevant literature and the latest experiences from positive educational practice.

JOVANOVIĆ VLADO

Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore
vladosophy@gmail.com

Meta-kriza obrazovanja i rizik polarizacije reakcionarne (re)evolucije kao problem konsenzusa

Svoje napore ka uspostavljanju stabilne epistemološke osnove, koja teži ka apsolutnom idejnom konceptu, zapadna tradicija nije uspjela artikulisati, naročito zbog nedostatka konvergencije u definisanju apsolutnih okvira obrazovanja u ovom ključnom i visoko uticajnom području, što samo po sebi izaziva duboku kontroverzu. Značajni milioci epohe prezentuju složene paradigmе i hermeneutičke perspektive, implicirajući duboku ambiguitetnost u eksplikiranju istinitosti. Beskonačne mogućnosti i postavke teorija nose inherentne rizike, protežući se od degeneracije do reaktivne (re)evolucije. Centralno pitanje koje se nameće jeste, da li je moguće razviti razvojni sistem temeljen na transcendentalnim umjesto relativnim vrijednostima, stavljanjem naglaska na rehabilitovano humanističke ciljeve umjesto na tržišna sredstva. Autor istražuje mogućnost usvajanja metodologije koja može artikulisati transcendentalne ciljeve i istovremeno dobiti široki konsenzus relevantnih grupa kako bi se takav sistem implementirao. Ovaj rad strateški konstruiše tu dilemu s ciljem generisanja preciznije osnove za svrhovito rješenje. U kontekstu tranzicije zapadne konstrukcije obrazovanja, koja se manifestuje kao stanje meta-krize, obrazovanje se sve više percipira kao priprema subjekata isključivo za ekonomski održiv život i kretanje unutar zahtjevnih tržišnih prilika. Analiza ovakvog odnosa postaje neizbjegna u našem promišljanju. Dinamika ovakvog stnovišta dobija novu konotaciju uslijed nezadovoljavajućih rezultata demokratskog pristupa obrazovanju, zahtijevajući revalorizaciju njenih principa. Kao odgovor na izazove naše epohe, sveprisutno rješenje uključuje novu transpoziciju i kritičku delegitimizaciju tržišta obrazovanja, gdje se sve više preispituju politički, tehnički i ekonomski aspekti distribucije obrazovnih resursa kako bi se uskladile različite društvene preferencije. U suštini, integrativna preporuka se oslanja na autonomiju u obrazovnim izborima, omogućavajući raznolike pristupe koji mogu prosperirati protivno vladajućim neo-liberalističkim politikama obrazovanja.

The meta-crisis of education and the risk of polarization of the reactionary (re)evolution as a consensus problem

In its efforts to establish a stable epistemological foundation that aims for an absolute conceptual idea, the Western tradition has failed to articulate it, especially due to the lack of convergence in defining absolute frameworks of education in this crucial and highly influential area, which in itself causes deep controversy. Significant thinkers of the epoch present complex paradigms and hermeneutic perspectives, implying deep ambiguity in explicating truthfulness. Infinite possibilities and theoretical setups carry inherent risks, ranging from degeneration to reactive (re)evolution. The central question that arises is whether it is possible to develop a developmental system based on transcendental rather than relative values, emphasizing rehabilitated humanistic goals instead of market means. The author explores the possibility of adopting a methodology that can articulate transcendental goals while simultaneously gaining broad consensus from relevant groups to implement such a system. This work strategically constructs that dilemma with the aim of generating a more precise foundation for a purposeful solution. In the context of the transition of Western educational construction, which manifests as a state of meta-crisis, education is increasingly perceived as preparing subjects solely for economically sustainable life and navigating demanding market opportunities. Analyzing this relationship becomes inevitable in our contemplation. The dynamics of such a standpoint gain new connotation due to the unsatisfactory results of the democratic approach to education, requiring a reevaluation of its principles. As a response to the challenges of our epoch, the ubiquitous solution includes a new transposition and critical delegitimization of the education market, where the political, technological, and economic aspects of the distribution of educational resources are increasingly questioned to align various social preferences. Essentially, the integrative recommendation relies on autonomy in educational choices, allowing diverse approaches to thrive against the prevailing neoliberal educational policies.

ЈОВИЋ СЛОБОДАН

Самостални истраживач
slobodjov@gmail.com

„ДИЈЕТЕ И ДЈЕТИЊСТВО У ОГЛЕДАЛУ ОБИЧАЈА, РИТУАЛА И ВЈЕРОВАЊА У СРПСКОЈ ТРАДИЦИОНАЛНОЈ КУЛТУРИ“

Сажетак (до1400 знакова са размасцима): Предмет истраживања у овом раду је анализа феномена дјетета и дјетињства у контексту обичаја, ритуала и вјеровања у традицијској култури нашег народа. Служећи се методом теоријске анализе и синтезе, претежно се ослањајући на квалитативну анализу текста, настојали смо да сагледамо слику дјетета и дјетињства у обичајима, ритуалима и вјеровањима у оквиру српске културе. На темељу увида у претходно публиковане радове, може се закључити да је постојао богат спектар обичаја везаних за дијете. Иако живимо у модерном и постмодерном добу, проучавање традицијског поимања васпитања може бити драгоцен, зато што сазнавање васпитања какво је било у прошлости, може помоћи у осмишљавању васпитања у садашњем тренутку.

Children and childhood in the mirror of customs beliefs and rituals in Serbian traditional culture

The subject of research in this paper is the analysis of the phenomenon of children and childhood in the context of customs, rituals and beliefs in the traditional culture of our people. Using the method of theoretical analysis and synthesis, mainly relying on the qualitative analysis of the text, we tried to see the image of the child and childhood in the customs, rituals and beliefs within the Serbian culture. Based on an insight into previously published works, it can be concluded that there was a rich spectrum of customs related to children. Although we live in a modern and postmodern age, studying traditional concept of education can be valuable because learning about education as it was in the past can help in designing education in the present moment.

JOVOVIĆ VESELIN, ČANJAK RADOMIR I GARDASHEVIĆ NOVICA

*Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Univerzitet Crne Gore
Vojska Crne Gore, JU OŠ „Blažo Mraković“, Danilovgrad, Crna Gora
veselinj@ucg.ac.me*

STANJE SVODOVA STOPALA KOD MLAĐIH ADOLESCENATA I NJIHOVA ULOGA I ZNAČAJ U REALIZACIJI MOTORIČKIH AKTIVNOSTI

Istraživanje je realizovano na uzorku od 120 ispitanika oba pola sa ciljem da se dođe do informacija o učestalosti i strukturi poremećaja svodova stopala kod mlađih adolescenata, kao i razlika u odnosu na pol ispitanika. Predmetom istraživanja obuhvaćeni su učenici/ce osmog razreda osnovne škole, prosječne starosti 13,6 godina. Prema načinu izbora ispitanika/ca uzorak je slučajno odabran sa teritorije Podgorice i Nikšića. Procjena statusa svodova stopala izvršena je metodom plantograma, dok je veličina indeksa poremećaja utvrđena na osnovu Čižinove metode. Rezultati istraživanja pokazali su da je status svodova stopala kod učenika u središnjem dijelu Crne Gore u znatnoj mjeri narušen. Najveći procenat poremećaja čine funkcionalne promjene, čiji je uzrok nastanka najčešće zamor i insuficijencija medijalne strane stopala i potkoljenice. Ako se pravovremeno ne pristupi korekciji funkcionalnog stanja zapušteno stopalo vremenom može da progredira do konačnog deformiteta. Takođe, rezultati ukazuju da je frekvencija poremećaja svodova stopala danas značajno izraženija u odnosu na rezultate nekih sličnih istraživanja iz prethodnog perioda. Imajući u vidu frekvenciju i stepen poremećaja svodova stopala, neophodno je ukazati i na važnost stručno planiranog i kontinuiranog preventivno-korektivnog vježbanja, prvenstveno kroz nastavu fizičkog vaspitanja.

CONDITION OF THE ARCHES OF THE FOOT IN YOUNG ADOLESCENTS AND THEIR ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE REALIZATION OF MOTOR ACTIVITIES

The research was carried out on a sample of 120 subjects of both sexes with the aim of obtaining information about the frequency and structure of foot arch disorders in younger adolescents, as well as the difference in relation to the sex of the subjects. The subject of the research included students of the eighth grade of elementary school, average age 13.6 years. According to the method of selection of respondents, the sample was randomly selected from the territory of Podgorica and Nikšić. The assessment of the status of the arches of the feet was carried out using the plantogram method, while the size of the disorder index was determined based on the Chizin method. The results of the research showed that the status of the arches of the feet among students in the central part of Montenegro is significantly impaired. The largest percentage of disorders are functional changes, the cause of which is usually fatigue and insufficiency of the medial side of the foot and lower leg. If the correction of the functional condition is not carried out in a timely manner, the neglected foot can progress to the final deformity over time. Also, the results indicate that the frequency of foot arch disorders is significantly higher today compared to the results of some similar studies from the previous period. Bearing in mind the frequency and degree of disorders of the arches of the feet, it is necessary to point out the importance of professionally planned and continuous preventive-corrective exercise, primarily through physical education classes.

ЈОВОВИЋ ВАСИЉ

Филозофски факултет Никшић, Универзитет Црне Горе
vasilj.jovovic@yahoo.com

Библиотека Филозофског факултета у Никшићу у функцији наставе

Библиотека Филозофског факултета у Никшићу, друга по броју публикација у Црној Гори, као саставни дио Универзитета Црне Горе обухваћена је процесом реформи високог образовања у склопу Болоњског процеса, кога је Црна Гора прихватила 2007. године Лондонским коминикеом. Библиотеке у Болоњском процесу имају видну улогу, јер оне подупиру разне функције Универзитета као што су подучавање, истраживање, усвајање новог знања и посредовање знања и културне прошлости и садашњости генерацијама које долазе. Библиотеке учествују у образовању корисника за дјелотворно проналажење, приступ, размјену и употребу информација. За информацијско друштво које подржава на знању заснован развој, библиотечко-информациони системи о истраживачкој дјелатности, представљају изузетно значајну инфраструктуру без које се не може замислiti савремено школство и истраживање, а такође ни културни, технолошки и привредни развој. Улога високошколских библиотека у будућности види се прије свега као централних мјеста за изградњу и одржавање дигиталних архива институција којима припадају и као институција која треба да образује кориснике да што боље искористе све доступне информације, што се наравно односи и на библиотеку Филозофског факултета у Никшићу.

Library of the Faculty of Philosophy in Nikšić in the function of teaching

The Library of the Faculty of Philosophy in Nikšić, is the second in number of publications in Montenegro. The Library of the Faculty of Philosophy in Nikšić is included in the process of higher education reforms as part of the Bologna Process, which Montenegro accepted in 2007 with the London Communiqué as an integral part of the University of Montenegro. Libraries have a prominent role in the Bologna Process, because they support various functions of the University such as the teaching, the research, adoption of new knowledge and mediation of knowledge and cultural past and present for generations to come. Libraries participate in the education of users to effectively find, approach, exchange and use information.

For an information society that supports knowledge-based development, library-information systems on research activities represent an extremely important infrastructure without which modern education and research, as well as cultural, technological and economic development, cannot be imagined.

The role of higher education libraries in the future is seen above all as central places for building and maintaining digital archives of the institutions which they belong to and as an institution that should educate users to make better use of all available information, which of course also refers to the library of the Faculty of Philosophy in Nikšić.

КРЦУНОВИЋ ДУШАН

Филозофски факултет, Универзитет Црне Горе
dusankrcunovic@t-com.me

Дигитализација школе и производња *animal laborans-a*

У раду ће бити предочене двије погубне тенденције у савременом школском систему које подривају саму идеју образовања: дигитализација школе у циљу „медијског опсемињавања“ и свођење образовања на „обуку за рад“. Обје тенденције показују своје негативне ефекте чија је заједничка резултантна *animal laborans*, тип човјека као „радне животиње“ којег је описала Хана Арендт у свом дјелу *Conditio humana*. Заједничка исходишна тачка ових тенденција је у свођењу сложене стварности човјековог друштвеног живота на економску димензију, што је праћено свођењем идеје образовања на пуку обуку за рад. Овај процес редукције стварности, а потом и образовања доводи до драстичног скраћења емоционалног и интелектуалног распона човјековог искуства стварности на утилитарну функцију, све до коначне неспособности развијања општег разумијевања природног и друштвеног свијета у коме човјек живи. Али, будући да је идеја образовања хуманистичка, од одбране њене легитимности зависи судбина друштва у коме живимо.

Digitization of the school and the production of *animal laborans*

The paper will present two disastrous tendencies in the modern school system that undermine the very idea of education: the digitalization of schools for the purpose of „media literacy“ and the reduction of education to „training for work“. Both tendencies show their negative effects, the common result of which is animal laborans, the type of man as a „working animal“ described by Hannah Arendt in her work *Conditio humana*. The common starting point of these tendencies is the reduction of the complex reality of human social life to the economic dimension, which is followed by the reduction of the idea of education to mere training for work. This process of reducing reality, and then education, leads to a drastic shortening of the emotional and intellectual range of man's experience of reality to a utilitarian function, until the final inability to develop a general understanding of the natural and social world in which man lives. But, Since the idea of education is humanistic, the fate of the society in which we live depends on the defense of its legitimacy.

**LESINGER GORDANA, FELGER BRANIMIR, ĐAIĆ
VJEKOSLAV**

*Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J.
Strossmayera, Osijek
glesinger@foozos.hr*

Medijska pismenost u doba umjetne inteligencije

Medijska pismenost, definirana kao sposobnost kritičkog razumijevanja i evaluacije medijskih sadržaja, postaje ključna vještina u digitalnom dobu obilježenom brzim razvojem tehnologija i umjetne inteligencije (UI). U današnjem društvu, gdje su mediji sveprisutni i informacije lako dostupne, medijska pismenost pomaže pojedincima da se nose s velikom količinom informacija i prepoznaju lažne vijesti. Ovaj rad istražuje percepcije i stavove sudionika fokus grupa o medijskoj pismenosti, njezinoj važnosti i utjecaju umjetne inteligencije (UI). Cilj je razumjeti kako sudionici doživljavaju medijsku pismenost i koje izazove vide u kontekstu sve većeg utjecaja UI na medije. Rezultati pokazuju potrebu za integracijom medijske pismenosti u obrazovne kurikulume kako bi se osigurala kritička kompetencija studenata.

Kroz istraživanje želimo analizirati kako UI utječe na medijsku pismenost i kako sudionici fokus grupa, koji uključuju studente, asistente i profesore s Filozofskog fakulteta u Osijeku, percipiraju ove promjene. Razumijevanje ovih percepcija ključno je za razvoj strategija koje će omogućiti bolje snalaženje u medijskom okruženju te za oblikovanje obrazovnih programa koji će unaprijediti medijsku pismenost u kontekstu suvremenih tehnologija.

Media literacy in AI's era

Media literacy, defined as the ability to critically understand and evaluate media content, is becoming a key skill in the digital age marked by the rapid development of technologies and artificial intelligence (AI). In today's society, where media is ubiquitous and information is readily available, media literacy helps individuals cope with large amounts of information and identify fake news.

This paper explores the perceptions and attitudes of focus group participants about media literacy, its importance and the impact of artificial intelligence (AI). The goal is to understand how the participants perceive media literacy and what challenges they see in the context of the increasing impact of UI on the media. The results show the need to integrate media literacy into educational curricula in order to ensure students' critical competence.

Through the research, we want to analyze how UI affects media literacy and how focus group participants, which include students, assistants and professors from the Faculty of Philosophy in Osijek, perceive these changes. Understanding these perceptions is crucial for the development of strategies that will enable better navigation in the media environment and for the design of educational programs that will improve media literacy in the context of modern technologies.

LUČIĆ ERNA, OSMANOVIĆ ARNELA

Filozofski fakultet, Univerzitet u Tuzli
erna.lucic@untz.ba erna.lucic@gmail.com

Profesionalni stres i sagorijevanje profesionalnih pomagača u djelatnosti socijalnog rada

Istraživanje teme "Profesionalni stres i sagorijevanje profesionalnih pomagača u djelatnosti socijalnog rada" realiziralo se kao teorijsko i empirijsko. Uzorak za istraživanje u empirijskom dijelu istraživanja činili su socijalni radnici i ostali profesionalni pomagači (socijalni pedagozi, psiholozi, pravnici, pedagozi - psiholozi, neuropsihijatar i diplomirana medicinska sestra) zaposleni u centrima za socijalni rad, drugim javnim ustanovama (centri za mentalno zdravlje i Odgojni centar) i nevladinim organizacijama (Sigurna kuća). Ispitivanje se realiziralo na referentnom uzorku od 63 ispitanika pomažućih profesija na području Tuzlanskog kantona. Istraživanje je imalo za cilj da osigura uvid u stanje psihičkog i fizičkog zdravlja socijalnih radnika i ostalih profesionalnih pomagača, konsekvence po njihov lični i profesionalni život i uzročnike koji dovode do profesionalnog stresa i sagorijevanja prilikom obavljanja radnih zadataka. Cilj je usmjeren i na spoznavanje i sveobuhvatnije percipiranje profesionalnog stresa i sagorijevanja u djelatnosti socijalnog rada. Nastanak i razvoj profesionalnog stresa rezultira profesionalnim sagorijevanjem koje se negativno odražava na psihičko i fizičko zdravlje, ali i na lični i profesionalni život socijalnih radnika i ostalih profesionalnih pomagača tijekom realizacije radnih aktivnosti.

Professional Stress and Burnout among Social Workers and Helping Professionals in Social Work Practice

The research on the topic “Professional Stress and Burnout among Social Workers and Helping Professionals in Social Work Practice” was conducted both theoretically and empirically. The empirical research involved a sample of social workers and other helping professionals (social pedagogues, psychologists, lawyers, pedagogue - psychologists, neuropsychiatrist and graduated nurse) employed in social welfare centers, other public institutions (mental health centers and Educational center) and non-governmental organizations (Safe house). The survey was conducted with a reference sample of 63 respondents of helping professions in the Tuzla Canton area . The research aimed to provide insight into the mental and physical health status of social workers and other helping professionals, the problems and challenges they face every day, the consequences for their personal and professional lives, the factors that lead to professional stress and burnout when performing work tasks as well as the level of institutional/organizational protection against professional stress and burnout during the implementation of work activities. The goal was also to understand and perceive professional stress and burnout more comprehensively in the field of social work. The emergence and development of professional stress results in professional burnout, has a negative impact on mental and physical health, as well as the personal and professional lives of social workers and other helping professionals during the implementation of work activities.

СНЕЖАНА МАРКОВИЋ

Филолошки факултет, Универзитет у Београду
snezanabeograd011@gmail.com

Мешин времеплов: демистификација рецепције или како читати класике попут романа „Дервиш и смрт“ Меше Селимовића

У оквиру овог рада, биће представљени резултати истраживања пријема романа *Дервиш и смрт* Меше Селимовића код припадника кључних јавности у Србији, са посебним освртом на резултате анкете која је спроведена на узорку од 150 матураната једне београдске гимназије. С обзиром на то да је Селимовићев роман окарактерисан од стране испитаника као једна од најнеразумљивијих средњошколских лектира, али у толикој мери значајна да нам помаже у бољем разумевању себе и прошлости, истраживање има намеру да укаже на то како је могуће приближити роман *Дервиш и смрт* тако што ће га довести у везу са другим књижевним делима, како класицима тако и савременим романима.

Утврђујући и анализирајући постојеће интертекстуалне везе романа *Дервиш и смрт* са њима познатим књижевним делима или филозофским концептима, долази се до неочекиваних релација и интеркультуралних веза које писац и дело могу остварити са другим ствараоцима и њиховим делима, без обзира на епоху, временску или просторну дистанцу.

Циљ излагања биће да се укаже на чињеницу да стварање текстова не постоји у вакууму, већ постојећи текстови чине контекст за нове текстове, чиме је могуће отворити неслућене видике приликом читања класика, понудити другачија тумачења и демистификовати устаљене рецепције дела.

Mesho's time machine: Demystification of reception or how to read classics such as the novel "Dervish and Death" by Mesho Selimovic

As part of this paper, the results of the research on the reception of the novel „Dervish and Death“ of Mesa Selimovic among members of the key public in Serbia will be presented, with a special focus on the results of a survey conducted on a sample of 150 graduates of a Belgrade high school. Given that Selimovic's novel was characterized by the respondents as one of the most incomprehensible high school novels reading, but to such an extent that it helps us to better understand ourselves and the past, the research intends to indicate how it is possible to approach the novel „Dervish and Death“ by relating it to other literary works, both classics and contemporary novels.

Determining and analyzing the existing intertextual connections of the novel „Dervish and Death“ with literary works or philosophical concepts known to them, we arrive at unexpected relations and intercultural connections that the writer and the work can achieve with other creators and their works, regardless of the era, time or space distance.

The aim of the presentation will be to point out the fact that the creation of texts does not exist in a vacuum, existing texts form the context for new texts, which makes it possible to open up unimagined vistas when reading classics, offer different interpretations and demystify established receptions of works.

MASLOVARIĆ BILJANA, JELIĆ MILICA

Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore
biljana.maslovaric1@gmail.com

Re-izgradnja kritičkog mišljenja u digitalnom dobu: mikrokredencijali u nastavi visokog obrazovanja (projekat CRED4TEACH)

U radu se predstavlja veza između mikrokredencijala i čitanja i pisanja za kritičko mišljenje u digitalnom dobu, gdje su informacije dostupne u nevjerljivo velikim količinama putem različitih platformi i izvora. Pristup ogromnoj količini informacija putem interneta zahtijeva sposobnost prepoznavanja pouzdanih izvora informacija od onih koji nisu vjerodostojni. Kritički misleći pojedinci su sposobni da postavljaju relevantna pitanja, da provjere tačnost informacija, da preispitaju pretpostavke i razviju razumijevanje konteksta i informacija koje konzumiraju. Zato, kritičko mišljenje igra ključnu ulogu u nastavi visokog obrazovanja, posebno kada je riječ o čitanju i pisanju u digitalnom dobu, jednako važno i kada se radi o malim jedinicama učenja kao što su to mikrokredencijali.

Re-building critical thinking in the digital age: micro-credentials in higher education teaching (CRED4TEACH project)

The paper presents the connection among microcredentials and reading and writing for critical thinking in the digital age, where information is available in incredibly large quantities through various platforms and sources. Accessing the vast amount of information via the Internet requires the ability to distinguish reliable sources of information from those that are not. Individuals with critically thinking abilities are asking relevant questions, verifying the accuracy of information, questioning assumptions and developing an understanding of the context and information they consume. Therefore, critical thinking plays a key role in higher education teaching, especially when it comes to reading and writing in the digital age, just as important when it comes to small learning units such as micro-credentials.

Maslovarić Biljana, Vučetić Obadović Andrijana

Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore
biljana.maslovaric1@gmail.com

**Stereotipi i predrasude u akademskoj zajednici: analiza
ključnih obrazaca ponašanja**

Cilj ovog rada je da istraži prisustvo i uticaj stereotipa i predrasuda unutar akademske zajednice, sa posebnim osvrtom na profesionalni život i međuljudske odnose među akademskim osobljem i studentima. Korišćenjem kvalitativne metodologije, u vidu fokus grupa, prikupljeni su podaci o percepcijama i iskustvima članova akademske zajednice iz različitih perspektiva. Analiza ovih podataka ima za cilj da identificuje ključne obrasce ponašanja i njihove posljedice, kao i da pruži preporuke za umanjenje negativnih efekata stereotipa i predrasuda u akademskoj zajednici.

**Stereotypes and prejudices in the academic community:
analysis of key patterns of behavior.**

The aim of this paper is to investigate the presence and influence of stereotypes and prejudices within the academic community, with special reference to professional life and interpersonal relationships among academic staff and students. By using qualitative methodology, in the form of focus groups, data were collected on the perceptions and experiences of members of the academic community from different perspectives. The analysis of these data aims to identify key patterns of behavior and their consequences, as well as to provide recommendations for reducing the negative effects of stereotypes and prejudices in the academic community.

MATOVIĆ MIRJANA, LAZIĆ SVETLANA

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača Novi Sad
mirjanamtvc@gmail.com, pedagogns@gmail.com

Muzika kroz funkcionalnu igru: umetnost kao nova životna veština

Predmet: Muzika je umetnost koja se razume samo ako se razumeju i veštine na koje neposredno utiče. Pokret, govor, kreativno mišljenje su samo neke od životnih veština koje su u sprezi sa muzičkim razvojem. Međusobni uticaj je najvidljiviji u funkcionalnoj igri kojom se istražuje telo, materijali, prostor, koja služi izražavanju novih ideja i komunikaciji. Uticaj muzike u svakodnevnom životu prepoznaće se kroz primarno dejstvo ili direktni kontakt s muzikom i sekundarno, kao faktor koji nam pomaže da se ne osećamo usamljeno i zadovoljimo određenu emociju. Ona, međutim, ima mnogo veći uticaj na razvoj životnih veština kroz svest o sebi, empatiju, razvoj kritičkog i kreativnog mišljenja, odlučivanja i izazova, uspostavljanje interpersonalne komunikacije, pa i prevaziđanje stresa, što je ujedno i cilj istraživanja.

Može se reći da je kroz funkcionalnu igru dece predškolskog uzrasta moguće dotaći se svakog od navedenih aspekata. Njihovo značenje bi moglo da se objedini kroz različite metode rada iz oblasti umetnosti u kojima je muzika vodeća aktivnost, kao i kroz holistički pedagoški rad. Perspektiva funkcionalne igre i prateći aspekti učenja i razvoja životnih veština upućuju na razumevanje načina na koji muzika utiče na oblikovanje i sposobnosti koje se tiču osnovnih životnih veština, ali i obrnuto, na to koliko se životne veštine razumeju kroz muziku kao svakodnevnu aktivnost.

Music through the functional play: Art as a new life skill

Course: Music is the art which can be understood only by understanding the skills to which music is directly influenced. Movement, speech, creative thinking are just some of life skills which are related to musical development. Their mutual influence is mostly seen in functional play which child uses to explore the body, materials, space, which serves to express new ideas and communication. The influence of music in everyday life can be recognised through the primary influence or direct contact with music, and secondary, as a factor which helps us to feel no loneliness and to fulfil some emotions. On the other side, music has much more influence in life skills development through the self-awareness, empathy, critical and creative thinking development, decision making and challenges, establishing interpersonal communication and coping with stress, which is the aim of the research.

It can be stated that through the functional play of an early age and preschool age children it is possible to reach every listed aspects. Their significance could be united through the different work methods within the art, in which music is dominant activity, as much as through holistic pedagogical work. Functional play perspective and accompanying aspects of learning and life skills development point out to an understanding of how music influences the formation and abilities of basic life skills, also how much life skills are understood through music as a daily activity.

MIJANoviĆ NIKOLA

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore
niksi@t-com.me

Cjeloživotno učenje kao integralni konstituent društva znanja

Druga polovina minulog vijeka iznjedrila je neslućeni naučno-tehno-loški, privredno-ekonomski, socijalni i drugi opšte-društveni razvoj. Riječ je zapravo o eksponencijalnoj i gotovo nezaustavljivoj civilizacijsko-razvojnoj ekspanziji, čija su dostignuća determinisala i nametnula radikalne promjene sveukupnog načina rada i stil života savremenog čovjeka. Ova revolucionarna epoha će koju deceniju kasnije, između ostalog, kulminirati svjetskom krizom obrazovanja, izazvanom nemogućnostima formalnog (institucionalnog) obrazovanja da adekvatno isprati intenzitet i ekstenzitet novonastalih opšte-civilizacijskih promjena. Pribježite za rešavanje ovog veoma ozbiljnog, višestruko složenog i značajnog problema pronađeno je u koncepciji cjeloživotnog obrazovanja i učenja, koja implicira sinergiju formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja, te intencionalno i spontano samoučenje, u radnom i slobodnom vremenu, nezavisno od doba dana i destinacije na kojoj se pojedinac nalazi. Upravo ta, relativno nova, strategijsko-razvojna filozofija podrazumijeva zakonomjerno participiranje i prožimanje svih komponenata i nivoa vaspitno-obrazovnog sistema. Namjenjena je sveukupnoj ljudskoj populaciji, bez obzira na godine života, radni, socijalni, politički i bilo koji drugi status individue. Na njenim dugoročnim koncepcijskim ciljevima i strategijskim ishodištima temelji se osnovna epistemološke paradigme za konstituisanje, razvoj i afirmaciju "društva znanja", etabriranog na najvišim demokratskim, humanističkim i drugim visoko civilizacijskim standardima. Riječ je o potrebi stvaranja savremenog društva koje bi trebalo ponuditi optimalne uslove za maksimalan razvoj svih prirodnih potencijala pojedinca; formiranje čovjeka kao neponovljive, zdrave i slobodne ličnosti; prepoznatljivog personalnog identiteta i ljudskog integriteta; profesionalno kompetentnog i kosmopolitskog građanina, spremnog i sposobnog da anticipira i baštini nesporne naučne, etičke, duhov-

ne, kulturne, nacionalne i druge visoko civilizacijske vrijednosti. Prema tome, *težište ovog rada* usredstveno je na kritičku deskripciju, sveobuhvatnu teorijsku analizu i elaboraciju ključnih komponenata i zakonomjernosti cjeleživotnog obrazovanja i učenja, kao nužnih pretpostavki uspostavljanja društva znanja, nepodnog za podizanje kvaliteta rada i života svih građana u turbulentnim naučno-tehnološkim, tržišno-privrednim, geo-političkim i drugim objektivno datim uslovima, immanentnim društvu čija je budućnost već počela.

LIFELONG LEARNING AS AN INTEGRAL CONSTITUENT OF THE KNOWLEDGE SOCIETY

The second half of the last century gave birth to unprecedented scientific, technological, economic, social, and other general social development. We are dealing with an exponential and almost unstoppable civilizational development expansion, the achievements of which determined and imposed radical changes in the overall way of working and lifestyle of modern man. In a few decades, this revolutionary era culminated in, among other things, the global crisis of education, caused by the inability of formal (institutional) education to adequately cope with the intensity and extent of the newly emerging general civilizational changes. The refuge for solving this very serious, multifaceted, and significant problem was found in the concept of lifelong education and learning, which implies the synergy of formal, non-formal, and informal education, as well as intentional and spontaneous self-learning, in both working and free time, regardless of the time of day or the place of the individual. It is precisely this, relatively new, strategic-developmental philosophy that implies lawful participation and permeation of all components and levels of the educational system. It is intended for the entire human population, regardless of age, work, social, political, and any other identity status. Its long-term conceptual goals and strategic origins are the basis of the epistemological paradigm for the constitution, development, and affirmation of the "society of knowledge," established on the highest democratic, humanistic, and other highly civilized standards. It is about the need to create a modern society that should offer optimal conditions for the maximum development of all the natural poten-

tial of the individual; the formation of man as a unique, healthy, and free personality; recognizable personal identity and human integrity; a professionally competent and cosmopolitan citizen, ready and able to anticipate and inherit indisputable scientific, ethical, spiritual, cultural, national, and other high civilizational values. Therefore, *this paper focuses* on the critical description, comprehensive theoretical analysis, and elaboration of the key components and regularity of lifelong education and learning, as necessary assumptions for the establishment of a society of knowledge, necessary for raising the quality of work and life of all citizens in the turbulent scientific-technological, market, economic, geopolitical, and other objectively given conditions immanent to the society whose future has already begun.

MILIVOJČEVIĆ TATJANA

*Predškolska ustanova „Pčelica“, Sremska Mitrovica
tanja1975muz@yahoo.com*

Dečiji doživljaj fantastike u delima Salvador-a Dalija

Vaspitač treba da „ohrabruje decu da zamišljaju i maštaju, iznose prepostavke i izražavaju svoje ideje, saznanja, osećanja i doživljaje na različite načine“ (Godine uzleta, 2018: 39). U skladu sa tim, ciljevi rada su: otkrivanje načina na koji deca predškolskog uzrasta kao i deca nižih razreda osnovne škole (od I do IV razreda) doživljavaju fantastiku u umetničkom delu i kako ih ona motiviše na sopstveno likovno izražavanje. Sprovedeno je kvalitativno istraživanje sa tehnikom intervjuisanja i intervjouom od pet pitanja otvorenog tipa kojim su prikupljeni podaci o dečijem doživljaju fantastike u delima Salvador-a Dalija. Populaciju istraživanja činila su deca predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta, sa uzorkom od ukupno četrdeset troje dece. Rad u praksi osmišljen je i realizovan u periodu od 12.10. do 26.10.2023. g. u prostorijama Osnovne škole „Dobrosav Radosavljević Narod“ iz Mačvanske Mitrovice, područno odeljenje Radenković; u prostorijama Mesne kancelarije u Radenkoviću kao i u vrtiću „Leptirić“ u Sremskoj Mitrovici i to kroz pet faza: I faza - život i delo Salvador-a Dalija; II faza - posmatranje reprodukcija odabralih dela; III faza - slikanje kombinovanim slikarskim i crtačkim tehnikama po uzoru na umetnička dela Salvador-a Dalija; IV faza – intervu na temu: Kako si doživeo/la umetničko delo? i V faza – Izložba dečijih likovnih radova. Podaci nakon sprovedenog istraživanja govore u prilog tome da su sva deca, bez obzira na uzrast, prepoznavala i definisala fantastične motive na delima Salvador-a Dalija, te ih po sopstvenim zamislama prikazivala na svojim likovnim radovima, pritom ne „kopirajući“ umetnikova dela.

The experience of fantasy in Salvador Dali's work of art

In the new Basic of preschool education named „Years of takeoff“ („Godine uzleta“) it is highlighted among everything else, that the preschool educator should encourage children to imagine, fantasize, make assumptions, express their own ideas, knowledges and ideas in different ways“ („Years of takeoff“ 2018:39). Accordingly to being said, the goals of educational work are: discovering the ways in which preschool children, as well as primary school children (from the first to the fourth grade) experience fantasy in the work of art and in which way would it motivate them to express their own artistic expression. A quality research was conducted using techniques like interview and especially formed five open type question interview. With this research the data are collected about children's experience of the fantasy in Salvador Dali's work. Population for this research constituted the sample of forty children of preschool and early school age. Work in practice was designed and realized from the 12th to the 26th of October of the school year 2023/2024 in the premises of Primary school „Dobrosav Radosavljevic Narod“ from Macvanska Mitrovica regional department Radenkovic, the premises of the local office in Radenkovic and in the kindergarten „Leptiric“ in Sremska Mitrovica. The research was realized through the following five phases: Phase I-life and work of Salvador Dali; Phase II-observing of reproductions of selected work; Phase III-pattern drawing based on the work of art of Salvador Dali using combined painting and drawing techniques; Phase IV-interview with the question „How did you experience the work of art?“; Phase V-Exhibition of children's work. After the conducted research the collected dates show that all children included in the research, no matter the age, recognized and defined the fantastic motives in Salvador Dali's work of art, without „copying“ the artist's work (reproductions) during the way.

NIKŠIĆ REBIHIĆ EDINA, SMAJOVIĆ AMINA

Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu
edina.niksic.rebihc@ff.unsa.ba, amina.smajović@ff.unsa.ba

Uloga razrednika u pedagoškom vođenju srednjoškolaca

Nastavnik u ulozi razrednika ima mnoštvo zadaća i funkcija, a za učenike najznačajnija je odgojna funkcija. Cilj ovoga rada je istražiti važnost odgojne uloge razrednika srednjih škola Kantona Sarajevo u BiH, iz perspektive razrednika i učenika. Fokus istraživanja usmjeren je ka tri segmenta. Prvi sačinjava analiza tema i odgojnih ciljeva u okviru časova odjeljenske zajednice. Drugi segment je baziran na analizi kvaliteta ličnosti razrednika i njegovih odgojno-obrazovnih uloga iz perspektive razrednika i učenika, a treći se odnosi na analizu uloge razrednika u pedagoškom savjetovanju. U istraživanju je učestvovalo 300 učenika od I do IV razreda i 50 razrednika u 37 srednjih škola na području Kantona Sarajevo. Također, istraživanjem smo obuhvatili i analizu 100 nastavnih priprema za časove odjeljenske zajednice u srednjim školama. Prema rezultatima istraživanja, razrednici su ukazali na potrebu za stručno-pedagoškim usavršavanjem za razredničku ulogu. Rezultati potvrđuju da postoji povezanost između učenika i njihovih očekivanja od razrednika, ali ne i da postoji statistička značajnost školskog uspjeha i procjene nivoa potrebe za pedagoškim savjetovanjem. Imajući u vidu da znanstvena pedagoška istraživanja impliciraju važnost razredništva u odgojno-obrazovnom procesu svih učenika, a pedagoška praksa svjedoči zanemarivanju iste, smatramo bitnim reafirmirati ulogu razrednika. Stoga kroz ovaj rad nastoji se dati doprinos u osvještavanju krucijalne uloge razrednika u razvoju osobnosti učenika jednog razreda.

The role of the class teacher in the pedagogical guidance of high school students

A teacher in the role of class teacher has many tasks and functions, and for students the most important function is education. The aim of this paper is to investigate the importance of the educational role of teachers in secondary schools of Sarajevo Canton in Bosnia and Herzegovina, from the perspective of teachers and students. The focus of the research is directed towards three segments. The first consist analyze of topics and educational goals within the class of the departmental community. The second segment is based on the analysis of the quality of the class teacher's personality and his educational roles from the perspective of the class teacher and students, and the third refers to the analysis of the role of the class teacher in pedagogical counseling. In this resecarh 300 students from I to IV grades and 50 class teachers in 37 secondary schools in Sarajevo Canton participated. In addition, the research included the analysis of 100 teaching preparations for classes of *departmental community* in secondary schools. According to the results of the research, the classroom teachers indicated the need for professional-pedagogical training for the classroom role. The results confirm that there is a connection between the respondents' of students and their expectations from the class teacher, but not that there is a statistical significance of school success and assessment of the level of need for pedagogical co-unseling. Bearing in mind that scientific pedagogical researches imply the importance of classroom management in the educational process of all students, and pedagogical practice bears witness to its neglect, we consider it essential to reaffirm the role of classroom management. Therefore, through this work, we try to make a contribution to the awareness of the crucial role of the class teacher in the development of the personality of the students of one class.

NOVOVIĆ TATJANA

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore
tabo@t-com.me

Postinicijalno usavršavanje vaspitačkog kadra u Crnoj Gori

U kontekstu savremenih tendencija u domenu ranog učenja djece, usmjerenih ka aktualizaciji "novootkrivenih" unutrašnjih snaga djeteta, odrasli koji rade u predškolskim ustanovama, u prvom redu, vaspitači, imaju set kompleksnih stručnih zadataka. Rekonceptualizacija uloge vaspitača implicira, pored neupitnog korpusa znanja iz predškolske pedagogije, kontinuiranu refleksiju o vlastitoj praksi, uz provočiranje unutrašnje radoznalosti i konsultovanje dječje perspektive. Stoga je permanentno stručno usavršavanje profesionalnih kompetencija vaspitača, mogući odgovor na zahtjeve savremene pedagoške paradigme u aktuelnom institucionalnom kontekstu. Cilj našeg istraživanja je ispitati kvalitet obuke vaspitača u Crnoj Gori kroz analizu sadržaja ponuđenih akreditovanih programa, kao i procjene intervjuisanih vaspitača o relevantnosti, obuhvatnosti i svrshodnosti edukacije za rad u skladu sa paradigmom "aktivnog" djeteta i kapacitetnog djetinjstva. Primjenjujući deskriptivnu i metodu teorijske analize, predmet proučavanja je razmatran uz korišćenje skale procjene sadržaja Kataloga programa stručnog usavršavanja nastavnika za period 2022-2024. godine, a potom fokus grupnih intervjuja sa vaspitačima iz Podgorice i Nikšića (50).

Na osnovu dobijenih nalaza istraživanja, zaključujemo da u Katalogu, od ukupno 279 programa, 25 je namijenjeno usavršavanju u oblasti predškolstva, te da dominiraju jednodnevne obuke (16), tematski raznovrsne i metodički usmjerene na „aktivno dijete“. Intervjuisani vaspitači ističu da im ponuđeni sadržaji nisu dovoljno praktično primjenjivi i da im nedostaje više „pedagogije u akciji“.

Post-initial improvement of educational staff in Montenegro

In the context of contemporary tendencies in the field of early learning of children, aimed at the actualization of the child's "newly discovered" inner strengths, adults who work in preschool institutions, educators in the first place, have a set of complex professional tasks. The reconceptualization of the teacher's role implies, in addition to the unquestionable body of knowledge from preschool pedagogy, continuous reflection on one's own practice, while provoking inner curiosity and consulting the children's perspective. Therefore, permanent professional development of the professional competences of educators is a possible response to the demands of the contemporary pedagogical paradigm in the current institutional context. The aim of our research is to examine the quality of teacher training in Montenegro through the analysis of the content of the offered accredited programs, as well as the assessments of the interviewed teachers about the relevance, comprehensiveness and expediency of education for work in accordance with the paradigm of "active" children and capable childhood. Applying the descriptive and theoretical analysis method, the subject of study was discussed using the content assessment scale of the Catalog of Professional Teacher Training Programs for the period 2022-2024. year, and afterwards the focus of group interviews with educators from Podgorica and Nikšić (50).

Based on the obtained research findings, we conclude that in the Catalog, out of a total of 279 programs, 25 are intended for improvement in the area of preschool education, and that most are organized as one-day trainings (16), that are thematically diverse and methodically focused on "active child". The interviewed educators point out that the contents offered to them are not sufficiently practically applicable and that they lack more "pedagogy in action".

PAVIĆEVIĆ ŽARKO

Prirodno matematički fakultet, Univerzitet Crne Gore
zarkop@ucg.ac.me

Teorijska i eksperimentalna matematika u nastavi matematike

“Školski predmeti matematike zaostaju za savremenim potrebama milenijumima. ... Odvajanje moderne matematike od društva i obrazovanja nanosi monstruoznu štetu objema stranama. Matematika je suštinski dio ljudske kulture. Ovo uključivanje se mora čitati na oba načina – bez matematike ljudska kultura je nepotpuna. Štaviše, Osvald Špengler je pisao – a to je očigledno tačno ako uzmemu u obzir skalu od 5-10 vjekova, kao što je to činio – da je nivo civilizacije određen nivoom njene matematike.” – Вавилов Н. А, *Компьютер как новая реальность математики*. I. Personal Account, Компьютерные инструменты в образовании, № 2: 5–26 (2020).

“Matematičari možda imaju čak i bolji eksperimentalni pristup matematičkoj stvarnosti nego što laboratorijske nauke imaju fizičkoj stvarnosti.” – Arthur Jaffe and Frank Quinn, “*Theoretical Mathematics: Toward A Cultural Synthesis of Mathematics and Theoretical Physics*, Bulletin of the American Mathematical Society, Volume 29, Number 1, 1-13(1993)

Da li je potrebna radikalna izmjena nastavnih programa i načina izvođenja nastave iz matematike na svim nivoima obrazovnog sistema.?

Navedeni citati, a i rezultati u usvajanju matematičkih znanja i vještina učenika, upućuju na to da su te promjene neophodne i hitno potrebne.

To se može postići u balansu nastavnih sadržaja teorijske i eksperimentalne matematike.

Theoretical and experimental mathematics in mathematics teaching

“School mathematics courses lag behind modern needs by millennia. The separation of modern mathematics from society and education causes monstrous harm to both sides. ... Mathematics is the most important part of human culture. This inclusion must be read in both directions - without mathematics, human culture is incomplete. Moreover, Oswald Spengler wrote - and this is obviously true if we consider the scale of 5-10 centuries, as he did - that the level of a civilization is determined by the level of its mathematics.” – Вавилов H. A, *Компьютер как новая реальность математики*. I. Personal Account, Компьютерные инструменты в образовании, № 2: 5–26 (2020).

“Mathematicians may have even better experimental access to mathematical reality than the laboratory sciences have to physical reality.”
– Arthur Jaffe and Frank Quinn, “*Theoretical Mathematics*”: *Toward A Cultural Synthesis of Mathematics and Theoretical Physics*, Bulletin of the American Mathematical Society, Volume 29, Number 1, 1-13(1993)

Is there a need for radical changes in the curricula and methods of teaching mathematics at all levels of the educational system?

The above quotes, as well as the results of students' acquisition of mathematical knowledge and skills, indicate that these changes are necessary and urgently needed.

This can be achieved by balancing the content of teaching theoretical and experimental mathematics.

PETROVIĆ VLADIMIR, PETROVIĆ MARINA

*Osnovna škola "Jovan Tomašević",
Osnovna škola "Radojica Perović" Podgorica
mvladimir055@gmail.com*

Savremeni interdisciplinarni pristup u udžbenicima fizike osmog (sedmog) razreda osnovne škole

Nastava fizike u osnovnim škola u Crnoj Gori započinje u sedmom razredu i to sa jednim časom nedeljno. U osmom razredu osnovne škole fizika se izučava sa dva časa nedeljno. Može se reći da se tek tada učenik detaljnije upoznaje sa pojedinim konceptima fizike. Cilj ovog rada je analiza postojećeg udžbenika fizike, za osmi razred osnovne škole, kroz interdisciplinarni pristup u nastavi. Naime, postoje teme koje se obrađuju u osmom razredu iz fizike i koje zadovoljavaju ovaj interdisciplinarni kriterijum poput: obnovljivi i neobnovljivi izvori energije, sila potiska i toplotno širenje tijela. U Srbiji se sa nastavom fizike započinje u šestom razredu osnovne škole, obzirom da je u toj državi osnovna škola traje osam godina. Upravo iz tog razloga, u ovom radu, analizirali smo prisutnost istih tema u tri različita udžbenika iz fizike za sedmi razred osnovne škole. Hipoteza našeg rada: savremeni interdisciplinarni pristup u udžbenicima fizike osmog odnosno sedmog razreda osnovne škole pokazuje nizak nivo prisutnosti u odnosu na kompletan udžbenik. Kroz ovaj rad smo takođe pokušali da istaknemo sve prednosti savremenog interdisciplinarnog pristupa nastavi fizike u odnosu na klasičan pristup koji je pokazao svoje nedostatke naročito imajući u vidu loše rezultate sa PISA testiranja koji je prisutan u obje države.

Modern interdisciplinary approach in physics textbooks of the eighth (seventh) grade of elementary school

Physics as a subject, in elementary schools in Montenegro, starts in the seventh grade, with one lesson a week. In the eighth grade of elementary school, physics is studied two lessons a week. It can be said that only then does the student become more familiar with certain concepts of physics. The aim of this paper is the analysis of the existing physics textbook for the eighth grade of elementary school, through an interdisciplinary approach in teaching. By the way, there are topics covered in the eighth grade in physics that meet this interdisciplinary criterion, such as: renewable and non-renewable energy sources, thrust force and thermal expansion of bodies. In Serbia, the teaching of physics begins in the sixth grade of primary school, considering that in this country primary school lasts for eight years. Precisely for this reason, in this paper, we analyzed the presence of the same topics in three different physics textbooks for the seventh grade of elementary school. The hypothesis of our work: the modern interdisciplinary approach in physics textbooks of the eighth or seventh grade of elementary schools shows a low level of presence in comparison to the complete textbook. Through this paper, we also tried to highlight all the advantages of the modern interdisciplinary approach to teaching physics in comparison to the classical approach, which indicated deficiency, especially considering the poor results from the PISA test, which is shown in both countries.

PINKAS GABRIEL, TEPARIĆ SELMA

Filozofski fakultet, Univerzitet u Tuzli
gabriel.pinkas@untz.ba

Uloga višestrukih inteligencija u profesionalnoj orientaciji učenika osnovne škole

Program profesionalne orientacije u osnovnim školama u Tuzlanskom kantonu završava u 9. razredu izdavanjem lista profesionalne orientacije, kojem prethodi procjena učenika pomoću Gardnerove skale višestrukih inteligencija i Hollandovog upitnika profesionalnih interesa i sklonosti. Dokument sadrži preporuku za upis srednje škole i izbor budućeg zanimanja. Rezultati Gardnerovog i Hollandovog testa se ne koreliraju, te se preporuka praktično zasniva samo na utvrđenom Hollandovom kodu.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos višestrukih inteligencija i profesionalnih interesa i sklonosti učenika, te ispitati opravdanost paralelne upotrebe oba instrumenta.

Kvantitativno istraživanje je provedeno na uzorku od 124 učenika 9. razreda. Uzorak je imao elemente prigodnog, te uzorka potpunog obuhvata.

Statističkom obradom podataka, za koju je korišten računarski program IBM SPSS, pored deskriptivnih statistika, utvrđeni su koeficijenti multiple korelacije i regresije.

Dobiveni rezultati ukazuju da učenici u projektu imaju najrazvijeniju interpersonalnu i intrapersonalnu inteligenciju, sa izraženim istraživačkim i socijalnim profesionalnim interesima i sklonostima. Povezanost pojedinačnih tipova inteligencije najjača je sa uspjehom u obavljanju aktivnosti. Slijedi povezanost sa profesionalnim interesima, dok je korelacija sa odabranim zanimanjima najslabija, te je u tri od šest profesionalnih područja statistički beznačajna.

Ovakvi rezultati ukazuju na potrebu koreliranja rezultata dobivenih pomoću Hollandovog upitnika profesionalnih interesa i sklonosti i Gardnerove skale višestrukih inteligencija prilikom izrade lista profesionalne orientacije, te davanja većeg težinskog faktora rezultatima na skali aktivnosti.

The role of multiple intelligences in professional orientation od elementary school students

The professional orientation program in elementary schools in the Tuzla Canton concludes in the 9-th grade with the issuance of a professional orientation sheet, which is preceded by an assessment of students using the Gardner scale of multiple intelligences and the Holland questionnaire of professional interests and preferences. The document contains a recommendation for enrolling in high school and choosing a future profession. The results of the Gardner and Holland tests are not correlated, so the recommendation is practically based only on the established Holland code.

The aim of this research was to examine the relationship between multiple intelligences and students' professional interests and preferences, and to examine the justification for the simultaneous use of both instruments.

Quantitative research was conducted on a sample of 124 9-th grade students. The sample had elements of a convenience sample and census.

Statistical data processing, for which was used the IBM SPSS, resulted in descriptive statistics and multiple correlation and regression coefficients.

The obtained results indicate that the students on average have the most developed interpersonal and intrapersonal intelligence, with pronounced research and social professional interests and inclinations. The correlation between individual types of intelligence is strongest with success in performing activities. It is followed by a correlation with professional interests, while the correlation with selected occupations is the weakest, and is statistically insignificant in three out of six professional areas.

Such results point to the need to add up the results obtained using Holland's questionnaire of professional interests and tendencies and Gardner's scale of multiple intelligences when creating lists of professional orientation, and to give a greater weighting factor to the results on the activity scale.

RADIVOJEVIĆ VLADIMIR

Ekonomski fakultet, Univerzitet u Prištini – Kosovska Mitrovica, Srbija
vladimir.radivojevic@pr.ac.rs

Uloga obrazovanja u privrednom razvoju: Od znanja do prosperiteta

Obrazovanje je temelj svakog društva i ključni faktor koji oblikuje ekonomsku budućnost jedne nacije. Tokom vekova, uloga obrazovanja je evoluirala od prenošenja osnovnih veština do stvaranja složenih, dinamičnih privreda zasnovanih na znanju. U savremenom svetu, gde inovacije i tehnološki napredak diktiraju tempo razvoja, značaj obrazovanja za ekonomski rast postaje neosporan. Kvalitetno formalno obrazovanje obezbeđuje neophodne kompetencije i znanja koja pokreću produktivnost i inovativnost, dok neformalno obrazovanje i celoživotno učenje omogućavaju prilagođavanje promenama i održavanje konkurentnosti na tržištu rada. Cilj ovog rada je da istraži kako oba aspekta obrazovanja – formalni i neformalni – utiču na ekonomski razvoj, analizirajući empirijske podatke i pružajući uvid u specifične izazove i mogućnosti koje oblikuju ovaj proces. Centralna hipoteza je da obrazovanje značajno doprinosi ekonomskom rastu, posebno poslednjih decenija, i da zemlje sa boljim obrazovnim sistemima ostvaruju brži ekonomski napredak. Metodološki, ovaj rad se oslanja na empirijske podatke izvedene iz PISA testiranja (2022), koje procenjuje kvalitet obrazovanja 15-godišnjih učenika, kao i iz statistike o obrazovanju i obuci odraslih starosti od 25 do 65 godina.

The role of education in economic development: From knowledge to prosperity

Education is the foundation of any society and a key factor that shapes the economic future of a nation. Over the centuries, the role of education has evolved from imparting basic skills to creating complex, dynamic knowledge-based economies. In the modern world, where innovation and technological progress dictate the pace of development, the importance of education for economic growth becomes undeniable. Quality formal education provides the necessary competencies and knowledge that drive productivity and innovation, while informal education and lifelong learning enable adaptation to changes and maintaining competitiveness in the labor market. The goal of this paper is to explore how both aspects of education – formal and informal – influence economic development, analyzing empirical data and providing insight into the specific challenges and opportunities that shape this process. The central hypothesis posits that education significantly contributes to economic growth, particularly in recent decades, and that countries with better education systems experience faster economic progress. Methodologically, this paper relies on empirical evidence derived from PISA testing (2022), which assesses the educational performance of 15-year-old students, alongside statistics on the education and training of adults aged 25 to 65.

РАДМАНОВИЋ ДУШКА

Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци
d.radmanovic@avors.org

Задовољство ученика ваннаставним активностима у основној школи: Увид стечен кроз истраживање фокус групе

Овај рад истражује задовољство ученика ваннаставним активностима у основној школи кроз квалитативну анализу фокус групе. Циљ је да се сазнају и анализирају ставови ученика према различitim ваннаставним активностима, укључујући спортске, културне, уметничке и научне секције. Очекивани резултати су да већина ученика изражава средњи ниво задовољства ваннаставним активностима, истичући позитивне утицаје на социјалне вјештине, самопоуздање и академски успех. Међутим, истраживање такође указује на потребу за већом разноликошћу понуђених активности и бољом организацијом како би се задовољила различита интересовања ученика у савременом друштву. Неке од препорука укључују увођење нових програма који одговарају савременим интересовањима ученика, као и побољшање комуникације између наставника и ученика у процесу планирања и спровођења активности. Рад омогућава значајне уvide у перцепцију и искуства ученика, што може допринијети унапређењу квалитета ваннаставних програма у основним школама.

Student Satisfaction with Extracurricular Activities in Elementary School: Insights Gained through Focus Group Research

This paper investigates student satisfaction with extracurricular activities in elementary school through a qualitative focus group analysis. The aim is to find out and analyze students' attitudes towards various extracurricular activities, including sports, cultural, artistic and scientific sections. The expected results are that the majority of students express a medium level of satisfaction with extracurricular activities, highlighting the positive effects on social skills, self-confidence and academic success. However, the research also points to the need for a greater variety of activities offered and a better organization in order to satisfy the different interests of students in modern society. Some of the recommendations include the introduction of new programs that match the contemporary interests of students, as well as improving communication between teachers and students in the process of planning and implementing activities. The work provides significant insights into the perception and experiences of students, which can contribute to improving the quality of extracurricular programs in primary schools.

**RAJKOVIĆ NINA, BOGDANOVIĆ LJILJANA,
ABRAMOVIĆ MILENA**

Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore
ninarajkovic25@gmail.com

Povezanost perfekcionizma i samoefikasnosti sa prokrastinacijom kod studenata

Cilj istraživanja jeste proučavanje povezanosti *doživljaja samoefikasnosti i perfekcionizma sa prokrastinacijom*. Doživljaj samoefikasnost predstavlja subjektivnu procjenu ličnih kompetencija u odnosu na mogućnost ostvarenja zadatka. Akademska prokrastinacija se definije kao *iracionalna tendencija da se odlažu akademski zadaci koji bi trebali biti završeni*. Zbog zajedničkih karakteristika naučnici su već krajem prošlog vijeka pretpostavili vezu između prokrastinacije i perfekcionizma. Perfekcionizam karakteriše stremljenje savršenstvu, a time i postavljanje nerealističnih ciljeva. U ovom istraživanju smo se služili *Multidimenzionalnom skalom perfekcionizma (MPS-F)* koji ispiće šest dimenzija perfekcionizma: *zabrinutost zbog grešaka (ZZG), organizovanost (O), roditeljska očekivanja (RO), lični standardi (LS), sumnja u vlastitu izvedbu (SVI), roditeljska prigovaranja (RP)*. Istraživanje je održano na prigodnom uzorku sačinjenom od 112 studenata različitih nivoa studija. Rezultati dobijeni korelacionom analizom pokazuju, statistički značajnu, pozitivnu korelaciju između varijabli *zabrinutost zbog grešaka* ($r=.51$, $p<0.05$), *roditeljska očekivanja* ($r=.29$, $p<0.05$), *sumnja u vlastitu izvedbu* ($r=.48$, $p<0.05$), *roditeljska prigovaranja* ($r=.28$, $p<0.05$) i prokrastinacije. Međutim, sa preostalom dimenzijom perfekcionizma i sa samoefikasnošću – dobijena korelacija sa prokrastinacijom je negativna: *organizovanost* ($r=-.52$, $p<0.05$), *samoefikasnost* ($r=-.35$, $p<0.05$). Rezultati standardne regresione analize pokazuju da se na osnovu kriterijumskih varijabli može objasniti 46% ukupne varijanse varijable prokrastinacija ($R= .461$, $F(7, 104)=14.56$, $p<0.05$). Samo su se *sumnja u vlastitu izvedbu* ($\beta= .27$, $p<0.05$) i *organizacija* ($\beta= -.42$, $p<0.05$) pokazale kao statistički značajni prediktori prokrastinacije.

The Relationship Between Perfectionism and Self-Efficacy with Procrastination in Student population

The aim of the research is to study the relationship between the perception of self-efficacy and perfectionism with procrastination. The perception of self-efficacy represents a subjective assessment of personal competencies in relation to the possibility of task completion. Academic procrastination is defined as *the irrational tendency to delay academic tasks that should be completed*. Due to shared characteristics, scientists had already hypothesized a link between procrastination and perfectionism by the end of the last century. Perfectionism is characterized by striving for perfection and thus setting unrealistic goals. In this study, we used the Multidimensional Perfectionism Scale (MPS-F), which examines six dimensions of perfectionism: *concern over mistakes (CM)*, *organization (O)*, *parental expectations (PE)*, *personal standards (PS)*, *doubts about actions (DA)*, and *parental criticism (PC)*. The research was conducted on a convenient sample of 112 students from various levels of university study. Results obtained from correlation analysis show a statistically significant positive correlation between the variables *concern over mistakes* ($r = .51$, $p < 0.05$), *parental expectations* ($r = .29$, $p < 0.05$), *doubts about actions* ($r = .48$, $p < 0.05$), *parental criticism* ($r = .28$, $p < 0.05$) and procrastination. However, with the remaining dimension of perfectionism and self-efficacy, the correlation with procrastination was negative: *organization* ($r = -.52$, $p < 0.05$), *self-efficacy* ($r = -.35$, $p < 0.05$). Results from standard regression analysis show that the criterion variables can explain 46% of the total variance in the variable procrastination ($R = .461$, $F(7, 104) = 14.56$, $p < 0.05$). Only *doubts about actions* ($\beta = .27$, $p < 0.05$) and *organization* ($\beta = -.42$, $p < 0.05$) proved to be statistically significant predictors of procrastination.

RAKONJAC MIOMIRKA

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore
miomirka.lucic@gmail.com

Vrijednosna paradigma kao ključ vaspitanja i obrazovanja u crnogorskom društvu

Inherentan ključ vaspitanja i obrazovanja su vrijednosti, budući da ga prožimaju u svim njegovim segmentima. U kontekstu vrijednosti analiziraćemo tri aspekta (autoritet znanja i autoritet nastavnika), kao načina na koji se navedeni aspekti interpretiraju u vaspitno–obrazovnom sistemu crnogorskog društva. Pomentuti aspekti će se ticali: načina na koji se znanje vrijednuje u obrazovnom sistemu i širem društvenom kontekstu. U tom smislu problematizovaćemo efemerno, površno i fragmentirano znanje, kao i zanemarivanje integrativnog i holističkog pristupa znanju. U drugom dijelu rada fokusiraćemo se na analizu uzroka i posljedica urušavanja autoriteta nastavnika na koju se nadovezuje i tema nasilja u školi među učenicima i nasilja nad nastavnicima od strane učenika i roditelja. Zanemarivanje znanja kao ključne vrijednosti i urušavanje autoriteta nastavnika na društvenom planu za posljedicu ima vrijednosnu anomiju iz koje proizilazi disfunkcionalan sistem vaspitanja i obrazovanja, dok na individualnom planu proizvod anomičnog sistema su izolovani i frustrirani pojedinci sa oslabljenim moralnim dignitetom.

The value paradigm as the key to upbringing and education in Montenegrin society

The inherent key to upbringing and education are values, since they pervade it in all its segments. In the context of values, we will analyze three aspects (the authority of knowledge and the authority of the teacher), as the way in which the mentioned aspects are interpreted in the educational system of Montenegrin society. The mentioned aspects will concern: the way in which knowledge is valued in the educational system and in the wider social context. In this sense, we will problematize ephemeral, superficial and fragmented knowledge, as well as the neglect of an integrative and holistic approach to knowledge. In the second part of the paper, we will focus on the analysis of the causes and consequences of the collapse of the teacher's authority, which is followed by the topic of school violence among students and violence against teachers by students and parents. Ignoring knowledge as a key value and collapsing the authority of teachers on a social level results in value anomie, which results in a dysfunctional system of upbringing and education, while on an individual level, the product of an anomic system is isolated and frustrated individuals with weakened moral dignity.

ŠĆEPANOVIĆ BOJANA

JPU „Ljubica Popović“ Podgorica
nvospark@gmail.com

Uloga i značaj senzorne integracije u savremenom društvu

Teoriju senzorne integracije je, kroz brojna istraživanja i rad, 1972 godine utemeljila i razvila Dr. Jean Ayres, radni terapeut, klinički i edukacijski psiholog.

Senzorna integracija predstavlja skup svih čula organizovanih u nesmetano funkcionisanje u našem nervnom sistemu. Ukupno 8 čula sa kojima se rađamo vestibularni, proprioceptivni, taktilni, auditivni, vizuelni, gustativni, olfaktorni, interoceptivni pomažu našem boljem svakodnevnom životnom funkcionisanju.

Disfunkciju senzorne integracije onemogućava da određeni dijelovi mozga zaprime potrebnu informaciju i time je ispravno interpretirati u senzornu informaciju. Dijete sa disfunkcijom senzorne integracije informacije primljene iz okoline teško procesира i ne rijetko ne umije da se izbori i nosi sa njima.

The role and importance of sensory integration in modern society

The theory of sensory integration was founded and developed in 1972 by Dr. Jean Ayres, occupational therapist, clinical and educational psychologist.

Sensory integration represents a set of all senses organized for smooth functioning in our nervous system. A total of 8 senses with which we are born vestibular, proprioceptive, tactile, auditory, visual, gustatory, olfactory, interoceptive help our better daily life functioning.

Dysfunction of sensory integration makes it impossible for certain parts of the brain to receive the necessary information and thus correctly interpret it as sensory information. A child with a dysfunction of sensory integration has difficulty processing information received from the environment and often does not know how to deal with it.

ŠEKARIĆ SUZANA

Filozofski fakultet Nikšić Univerzitet Crne Gore
sekaric.s@ucg.ac.me

Pedagoška funkcija odjeljenjskog starještine u srednjim stručnim školama u Crnoj Gori

U radu smo analizirali ulogu odjeljenjskog starještine u srednjim stručnim školama u Crnoj Gori. Detaljnou analizom, identifikovali smo koji su to sve poslovi koje ovi nastavnici obavljaju u okviru njihovog pedagoškog vođenja odjeljenja. Istraživanjem smo obuhvatili ispitanike iz sve tri regije Crne Gore, koje je sprovedeno na teritoriji opština Nikšić, Plužine, Podgorica, Cetinje, Kotor, Tivat, Herceg Novi, Bar, Pljevlja, Mojkovac, Berane, Bijelo Polje, Plav i Rožaje. Važno je istaći da je u pitanju namjerni, hotimični, zonski, svjesno odabrani uzorak, kojim je obuhvaćeno 76 odjeljenjskih starještina, 150 učenika i njihovih roditelja. Cilj je bio da sagledamo kako i sa koliko uspjeha nastavnici obavljaju ulogu odjeljenjskog starještine obzirom na njihovu pedagoško-psihološku i didaktičko-metodičku sposobljenost i pedagoško vođenje odjeljenja.

Dobijeni rezultati upućuju na zaključak da pored toga što odjeljenjske starještine djelimično obavljaju na zadovoljavajućem nivou pedagošku funkciju, evidentno je da ipak još uvijek imaju mnogobrojne potekoće u realizaciji svih poslova koje im nameće uloga odjeljenjskog starještine.

The pedagogical function of the class-teacher in vocational secondary schools in Montenegro

In the paper, we analyzed the role of the class-teacher in secondary vocational schools in Montenegro. Through a detailed analysis, we have identified all the jobs that these teachers perform as part of their pedagogical leadership of the class. The survey included respondents from all three regions of Montenegro, which was conducted in the municipalities of Nikšić, Plužine, Podgorica, Cetinje, Kotor, Tivat, Herceg Novi, Bar, Pljevlja, Mojkovac, Berane, Bijelo Polje, Plav and Rožaje. It is important to point out that it is a deliberate, willful, zonal, consciously selected sample, which includes 76 class-teachers, 150 students and their parents. The goal was to see how and with how much success teachers perform the role of class-teacher, considering their pedagogical-psychological and didactic-methodical skills and pedagogical leadership of the class.

The obtained results point to the conclusion that, in addition to the fact that class-teacher partially perform their pedagogical function at a satisfactory level, it is evident that they still have numerous difficulties in the realization of all the tasks imposed on them by the role of class-teacher.

СТАМАТОВИЋ АЛЕКСАНДАР

Филозофски факултет Никишић, Универзитет Црне Горе
a.stamatovic@ucg.ac.me

Сукоб школске и мас медијске историје у савременом друштву

Циљ члanca је да покаже сукоб школске и мас медијске историје у савременом друштву, тј. институционалне и мас медијске историје. Савремена настава историје у школском систему оптерећена је вербализмом и формализмом. Просјечан ученик је схвата као нужну обавезу, и показују мали степен интересовања за њу. Мас медијска историја у свом широком аспекту исказа, омогућава ученику селектирање историјских садржаја према свом интересовању. Таква историја научешће је са стручног и педагошког становишта веома дискутабилна. Но, лакоћом приступа, и својом атрактивношћу пружа ученику занимљиве и радо читане и гледане садржаје. У чланку се користи компаративна метода истраживања, по аналитичком моделу једног и другог аспекта. Изводи се закључак шта би требало мијењати у савременој школској историји, да не би била обесмишљена, а ученици трајно оштећени неквалитетним историјским садржајима.

The conflict between school and mass media history in contemporary society

The objective of this article is to illustrate the discrepancy between the history taught in schools and the history presented by the mass media in contemporary society. The contemporary teaching of history in the school system is encumbered by an excess of verbalism and formalism. The average student regards it as a mere obligation, and displays little enthusiasm for it. The broad scope of mass media history enables students to select historical content according to their own interests. However, the ease of access and attractiveness of the content provide the student with interesting and enjoyable material to read and watch. The article employs a comparative research methodology, based on an analytical model of the two aspects in question. However, such history is often highly controversial from a professional and pedagogical perspective. A conclusion is reached regarding the necessity for reform in modern school history in order to ensure its meaningfulness and to prevent students from being irreparably harmed by the inclusion of low-quality historical content.

STANIĆ TAMARA

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
tamara.stanic@ff.uns.ac.rs

ZASTUPLJENOST I ZNAČAJ KNJIŽEVNOSTI KAO AUTENTIČNOG DIDAKTIČKOG INPUTA U SAVREMENIM UDŽBENICIMA ZA UČENJE ITALIJANSKOG JEZIKA U UNIVERZITETSKOM KONTEKSTU

Zahvaljujući svestranim proučavanjima procesa učenja i usvajanja italijanskog kao stranog jezika, književni tekst prepoznat je kao snažan didaktički materijal koji, ne samo da stimuliše jezičku aktivnost, već i pospešuje razvoj interkulturalnih kompetencija. U ovom radu ukazacemo na značaj uvođenja književnih tekstova u didaktički materijal namenjen studentima Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu koji italijanski jezik uče kao drugi strani jezik. Predmet istraživanja ovog rada je utvrđivanje zastupljenosti, funkcije i potencijala književnog teksta kao autentičnog materijala u aktuelnim udžbenicima italijanskog jezika. Polazeći od hipoteze da je književni tekst veoma stimulativno nastavno sredstvo, a da je u aktuelnim udžbenicima italijanskog jezika gotovo u potpunosti izostavljeno, iznećemo didaktički predlog: integrisanje književnog odlomka jedne savremene italijanske spisateljice (Elena Ferrante "L'amica geniale") u aktuelni didaktički matrijal kao i opis didaktičkih alata za rad na odabranom književnom tekstu. U cilju dokazivanja naše hipoteze sprovedeno je transverzalno istraživanje kvantitativnog tipa među studentima Filozofskog fakulteta UNS koji italijanski jezik uče kao drugi strani jezik (73 studenta) u letnjem semestru akademske 2023. godine. Rezultati istraživanja ukazuju na visoku motivisanost studenata za implementaciju književnih odlomaka u aktuelni nastavni materijal kao i za dublje i temeljnije upoznavanje sa bogatim italijanskim književnim opusom.

REPRESENTATION AND SIGNIFICANCE OF LITERATURE AS AN AUTHENTIC DIDACTIC INPUT IN MODERN TEXTBOOKS FOR LEARNING THE ITALIAN LANGUAGE IN A UNIVERSITY CONTEXT

As a result of comprehensive studies of the process of learning and acquiring Italian as a foreign language, the literary text is recognized as a powerful didactic material that not only stimulates language activity, but also promotes the development of intercultural competences. In this paper, we will point out the importance of introducing literary texts into the didactic material intended for students of the Faculty of Philosophy of the University of Novi Sad who learn Italian as a second foreign language. The subject of research in this paper is the determination of the representation, function and potential of the literary text as authentic material in current Italian language textbooks. Starting from the hypothesis that the literary text is a very stimulating teaching tool, and that it is almost completely omitted in the current textbooks of the Italian language, we will present a didactic proposal: the integration of a literary passage by a contemporary Italian writer (Elena Ferrante "L'amica geniale") into the current didactic material as well as a description of didactic tools for working on the selected literary text. In order to prove our hypothesis, a transversal quantitative research was conducted among students of the Faculty of Philosophy of the UNS who study Italian as a second foreign language (73 students) in the summer semester of the academic year 2023. The results of the research indicate the high motivation of students for the implementation of literary passages in the current teaching material, as well as for a deeper and more thorough acquaintance with the rich Italian literary opus.

СТОЈКОВИЋ МИЛЕТИЋ ГАБРИЕЛА

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
stojkovicgabi@gmail.com

Штрајк као модалитет радног конфликта у васпитно – образовном систему Републике Србије

Сукоби између просветних радника и оних који имају економску и политичку моћ трају већ дugo. Претежно сваки почетак школске године обележава најава запослених у образовању о ступању у штрајк. Сходно томе, рад покушава да одговори на питање: зашто је сукоб између просветних радника удруженih у синдикате и државне управе, више или мање стално присутан у структури просвете? Ово је уједно и полазна претпоставка овог рада. Шта је штрајк? Одговор ни у ком случају није ни очигледан ни лак. Као модалитет радног конфликта, штрајк се може дефинисати као крајњи метод организованог преговарања за постизање циљева. Сврха овог рада јесте да, социолошки анализира, опише и закључи најважније узроке, мотиве и последице штрајка у васпитно - образовном систему у Србији. Заšто се штрајкови развијају споро и неуједначено? Заšто се просветни радници масовно исчлањују из синдиката? Да ли је страх од губитка посла једини разлог заšто радници не чине оно што желе? Ово су само нека од питања којима се разрађује предмет рада: *Штрајк као модалитет радног конфликта у васпитно – образовном систему Републике Србије*. Поред дескриптивне методе, у раду се користи и упоредна метода на примеру Србије и других европских земаља, у циљу извођења синтезе о битним карактеристикама штрајкова просветних радника.

The strike as a modality of labor conflict in the educational system of the Republic of Serbia

Conflicts between educators and those with economic and political power have been going on for a long time. Almost every beginning of the school year is marked with an announcement by education employees about going on strike. Accordingly, this paper attempts to answer the question: why is the conflict between educational workers united in unions and the state administration more or less constantly present in the structure of education? This is also the starting assumption of this paper. What is a strike? The answer is in no way obvious or easy. As a modality of labor conflict, a strike can be defined as the ultimate method of organized negotiation to achieve objectives. The purpose of this paper is to sociologically analyze, describe and conclude the most important causes, motives and consequences of the strike in the educational system in Serbia. Why are strikes developing slowly and unevenly? Why are educators massively leaving the union? Is the fear of losing their job the only reason why workers do not do what they want? These are just some of the questions that are used to elaborate the subject of the paper: The strike as a modality of labor conflict in the educational system of the Republic of Serbia. In addition to the descriptive method, in the paper was also used a comparative method on the example of Serbia and other European countries, in order to perform a synthesis of the essential characteristics of the strikes of educational workers.

СТОЈШИН СНЕЖАНА, ВИДИЦКИ ВЛАДАН

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
snezanas@ff.uns.ac.rs

Могућности истраживања међународних академских миграција – препреке и изазови¹

Током истраживања реконструкције идентитета међународних студената и карактеристика академских миграција уочено је неколико препрека у методологији истраживања произашлих пре свега из специфичног узорка и тешкоћа у проналажењу истог. У конструисању нацрта истраживачког пројекта претпостављено је да ће се појавити одређени проблеми са узорком због специфичности миграција међународних студената, као и да ће недостаци предложених метода за прикупљање података бити превазиђени коришћењем више њих. Основни циљ рада је анализа методолошких проблема који су се јавили у истраживању академских миграција, односно истраживања мотива за привремену академску миграцију, услова студирања, препрека на које су наилазили током студирања у иностранству и слично.

Први изазов појавио се приликом дефинисања основног скупа из којег је касније биран узорак, а долазак до испитаника отежало је и непостојање потпуне евиденције међународних студената. Други већи изазов односио се на одабир метода прикладних за различите фазе истраживања, а одабрани су метод фокус група, електронски упитник и научни разговор. За сваки метод формиран је инструмент за прикупљање података. Код сваког метода примећени су уобичајени недостаци сваког, али и недостаци настали услед специфичне теме истраживања и проблема који су се јавили приликом узорковања. Већина методолошких проблема који су се јавили у истраживању међународних академских миграција могу бити карактеристична и за друга истраживања.

¹ Саопштење је резултат рада на пројекту „Међународне миграције студената у контексту Србије и (ре)конструкција идентитета: Кључна питања и елементи за јавне политике“, који у оквиру Програма Идентитети финансира Фонд за науку Републике Србије (IS-MIGaIN 1434).

Након анализе поменутих проблема биће указано на начине њиховог превазилажења.

Possibilities of Researching International Academic Migration – Obstacles and Challenges²

Summary: In the course of researching the reconstruction of identity of international students and the characteristics of academic migration, several obstacles were observed in the research methodology deriving primarily from the specific sample and difficulties in finding it. In constructing the outline of the research project, there was an assumption about certain problems arising with the sample due to the specific nature of international student migration, as well as that the deficiencies of the proposed data collection methods would be overcome by using several of them simultaneously. The main goal of the paper is the analysis of methodological problems arising in the research of academic migration, i.e., investigating motives for temporary academic migration, studying conditions, obstacles encountered during studies abroad etc.

The first challenge appeared in the definition of the main set from which the sample was subsequently selected, and reaching respondents was also compounded by the lack of complete records of international students. Another major challenge referred to the selection of methods appropriate for different research stages, and the selected methods were focus group, online questionnaire and scientific interview. For each method, a data collection instrument was formed. In each method usual deficiencies were observed, including the deficiencies arising due to the specific research topic and problems in the course of sampling. Most methodological problems arising in the research of international academic migration may be characteristic of other research as well. After the analysis of the above-listed problems, the manners of their overcoming will be supplied.

² The announcement is the result of the work on the project “International student migration in the Serbian context and (re)construction of identity: Main issues and inputs for policy making” which is financed by the Science Fund of the Republic of Serbia within the program *Identities* (IS-MIGaIN 1434).

ШУТОВИЋ МИЛОЈИЦА

*Филозофски факултет, Универзитет у Приштини с
привременим седиштем у Косовској Митровици
sutovicm@gmail.com*

Васпитање и образовање: Уметност доколице и развој личности размишљањем

Углед нације и државе и њен опстанак може се сачувати само подизањем свести васпитања и образовања на светски ниво. У чијем ће средишту бити култура и морална ватреност, образовање као уметност доколице у складу с природом и њеним законима, и развитак личности размишљањем. Трагањем за срећом, ка трајном радошћу уживања сталним усавршавањем духа, стицањем моћи увећањем знања. Као основног ресурса улоге, статуса, поретка, економског и политичког развитка државе и друштва. Стварањем ученог народа, који вапи за слободом мисли. Средства наших судова и јемства против заблуда. Супротстављања егоизму, само плурализмом. Изградњом образовног система по узору највећих духовца.

Upbringing and education: The art of leisure and personal development through reflection

The reputation of a nation and the state and its survival can only be preserved by elevating the consciousness of upbringing and education to a global level. At the core of it will be culture and moral fervor, education as the art of leisure in harmony with nature and its laws, and personal development through reflection. In the pursuit of happiness, towards lasting joy, enjoying continuous improvement of the spirit, acquiring power through the expansion of knowledge. As a fundamental resource for roles, status, order, economic, and political development of the state and society. By creating an educated populace that yearns for freedom of thought. The resources of our courts and assurances against misconceptions. Opposing egoism, only with pluralism. By constructing an educational system modeled after the greatest minds.

TODOROVIĆ KATARINA, KRTOLICA MILENA

Filozofski fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore
todorovic.k@ucg.ac.me , kmilena@ucg.ac.me

Uloga i značaj nastavnika u savremenoj nastavi

Nastavnik, na svim nivoima u vaspitno-obrazovnom sistemu, je u pedagoškoj teoriji tretiran kao jedan od najznačajnijih aktera nastavnog procesa, ali mu se značaj u praksi ne potvrđuje, jer se pi selekciji, inicijalnom obrazovanju i stručnom usavršavanje ne vodi računa o neophodnim nastavničkim kompetencijama. Fokus u ovom radu će biti istraživanje karakteristika upisne politike, tj. selekcije za inicijalno obrazovanje na nastavničke smjerove, samo inicijalno pedagoško-psihološko i didaktičko-metodičko obrazovanje nastavnika, ne/uskladenost sadržaja i ishoda obrazovanja na nastavničkim smjerovima i dokumenata koji regulišu njegov rad, tj kompetentnost svršenih studenata nastavničkih smjerova za posao nastavnika, kao i organizaciju i efekte programa stručnog usavršavanja nastavnika. Bez pretenzije da identifikujemo sve kako pozitivne tako i negativne aspekte karakteristika i uloge nastavnika u savremenoj nastavi, metodom analize dokumentacije, izvještaja i kurikuluma tražićemo potencijalno ključne probleme, a kroz osvrt na iste cilj ovog rada je da ponudimo određena rješenja. U osnovi istraživanja koje ćemo realizovati je naš pedagoški optimizam utemeljen u stavu da je nastavnik činioč koji može značajno uticati da se kroz savremenu nastavu društvo može vratiti kvalitetnim vrijednostima, ali da tog nastavnika treba formirati i motivisati na adekvatan način.

The role and importance of teachers in modern teaching

The teacher, at all levels in the educational system, is treated in pedagogical theory as one of the most important actors of the teaching process, but his importance is not confirmed in practice, because the necessary teacher competencies are not taken into account during selection, initial education and professional development. . The focus of this paper will be the investigation of the characteristics of the enrollment policy, i.e. the selection for initial education in teaching

majors, only the initial pedagogical-psychological and didactic-methodical education of teachers, non-compliance of the content and outcomes of education in teaching majors and the documents that regulate its work, that is, the competence of graduates of teaching majors for the job of a teacher, as well as the organization and effects of the professional training program for teachers. Without pretension to identify all the positive and negative aspects of the teacher's characteristics and role in modern teaching, we will look for potentially key problems through the method of analysis of documentation, reports and curriculum, and by looking at them the aim of this work is to offer certain solutions. The basis of the research that we will implement is our pedagogical optimism based on the view that the teacher is a factor that can significantly influence society to return to quality values through modern teaching, but that teacher should be trained and motivated in an adequate way.

ТОДОРОВИЋ БРАНКИЦА

Факултет савремених уметности Београд
brankica.todorovic@fsu.edu.rs

Образовање у функцији изазова одрживог развоја: Квалитетно образовање

Савремено образовање, у све већој мери, одликује мултидисциплиниран, креативан и иновативан приступ наставним садржајима. Осавремењавање образовних програма и наставних курикулума представља тежњу да се младима приближе садржаји и друштвени изазови са којима се сусрећу глобализоване економије. У том смислу, истиче се улога Агенде 2030, која са 17 Циљева одрживог развоја, представља начин на који друштва треба да остваре инклузиван, одрживи и конкурентан раст.

Циљ одрживог развоја 4: Квалитетно образовање треба да обезбеди инклузивно и праведно квалитетно образовање и промовисање могућности целожivotног учења за све.

Циљеви истраживања у раду су:

- 1) Анализа напретка у остваривању Циља одрживог развоја:
Квалитетно образовање,
- 2) Подстицај Циља одрживог развоја: Квалитетно образовање развоју вештина, језичкој и нумеричкој писмености и другим индикаторима, и
- 3) Даље препоруке, смернице и програми за унапређивање наставних предмета, садржаја, креативних пројекта и идеја, који омогућавају развој квалитетног образовања.

Education in the function of sustainable development challenges: Quality education

Contemporary education is increasingly characterized by a multidisciplinary, creative, and innovative approach to teaching content. Modernizing educational programs and curricula aims to bring closer to young people the content and social challenges faced by globalized economies. In this sense, the role of the 2030 Agenda, with its 17 Sustainable Development Goals, stands out as a way for societies to achieve inclusive, sustainable, and competitive growth.

Sustainable Development Goal 4: Quality Education aims to ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all.

The research objectives in the paper are:

- 1) Analysis of progress in achieving the Sustainable Development Goal: Quality Education,
- 2) Encouraging the Sustainable Development Goal: Quality Education in the development of skills, linguistic and numerical literacy, and other indicators, and
- 3) Further recommendations, guidelines, and programs for improving teaching subjects, content, creative projects, and ideas that enable the development of quality education.

TRIVIĆ MILOŠ, RADOVIĆ MARINA

Ispitni centar Crne Gore
marina.radovic@iccg.edu.me

Rezultati PIRLS 2021 studije za Crnu Goru: Kako učenici čitaju u četvrtom razredu osnovne škole?

PIRLS je međunarodno istraživanje čitanja desetogodišnjaka, koje se realizuje već dvadesetak godina. Crna Gora je prvi put učestvovala u PIRLS studiji 2021. godine, u periodu obilježenom pandemijom virusa kovid-19, koja je imala bitne posljedice za obrazovanje, pa i za PIRLS testiranje.

Naš cilj u ovom radu je prikaz i analiza ključnih postignuća učenika u razumijevanju prilikom čitanja umjetničkog i neumjetničkog teksta. Uz osnovne pokazatelje nivoa razumijevanja pročitanog teksta, interpretirali smo i podatke iz kontekstualnih upitnika koje su popunjavali učenici i njihovi roditelji, nastavnici i direktori škola. Istraživanjem je u Crnoj Gori obuhvaćeno 140 osnovnih škola i obuhvaćen je uzorak od 4 973 učenika. Prosječno postignuće naših učenika (487 bodova) ispod je međunarodnog prosjeka (500 bodova). U radu su date preporuke za unapređenje vještine čitanja.

Results of the PIRLS 2021 study for Montenegro: How do students read in the fourth grade of primary school?

PIRLS is an international study of ten-year-olds' reading, which has been carried out for twenty years. Montenegro participated in the PIRLS study for the first time in 2021, in a period marked by the covid-19 virus pandemic, which had significant consequences for education, including PIRLS testing.

Our goal in this work is to present and analyze the key achievements of students in understanding when reading artistic and non-artistic text. In addition to the basic indicators of the level of understanding of the text, we also interpreted the data from the contextual questionnaires filled out by students and their parents, teachers and school principals. The research covered 140 elementary schools in Montenegro and included a sample of 4,973 students. The average achievement of our students (487 points) is below the international average (500 points). Recommendations for improving reading skills are given in the paper.

VESKOVIĆ ANĐELKOVIĆ MILICA

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
milica.ves@gmail.com

Značaj međunarodnog obrazovanja za sticanje ličnih kompetencija

Cilj ovog rada jeste da na osnovu podataka prikupljenih empirijskim istraživanjem ukaže na prednost studiranja u drugoj zemlji za razvijanje ličnih znanja i veština kao i na sticanje većeg obima socijalnog kapitala. Istraživanje koje je uključivalo fokus grupe, anketu i intervjue obavljeno je u okviru projekta "Međunarodne migracije studenata u kontekstu Srbije i (re)konstrukcija identiteta: Ključna pitanja i elementi za javne politike" koji je finansiran od strane Fonda za nauku Republike Srbije u okviru programa Identiteti. Polazi se od hipoteze da školovanjem u inostranstvu studenti imaju prilike da rade u drugaćijim okolnostima od onih koje imaju u matičnim državama, da upoznaju druge ljudе, kolege i stručnjake iz oblasti kojom se bave, ali i da upoznaju druge kulture i uče jezik zemlje u kojoj borave. Zahvaljujući ovom iskustvu oni stiču veći socijalni, kulturni i humani kapital koji ih bolje pozicioniraju na tržištu rada i kvalifikuju za bolje plaćena radna mesta. Preliminarni rezultati ukazuju da ispitanici najveći napredak vide u znanju jezika, zatim prepoznaju razumevanje i snalaženje u drugim kulturama i, naročito ako su živeli u studentskim domovima predviđenim za međunarodne studente, imaju razvijenu mrežu prijatelja u raznim državama.

Importance of international education for personal competencies development

This paper aims to highlight the advantages of studying in another country for the development of personal knowledge and skills, as well as for acquiring a greater amount of social capital, based on data collected from empirical research. The research, which included focus groups, a survey, and interviews, was conducted as part of the project “International Student Migration in the Context of Serbia and (Re)Construction of Identity: Key Issues and Elements for Public Policies,” funded by the Science Fund Republic of Serbia under the Identity program. The hypothesis is that studying abroad provides students with opportunities to work in different circumstances than those in their home countries, to meet other people, colleagues, and experts in their field, as well as to learn about other cultures and the language of the country they are residing in. Thanks to this experience, they gain greater social, cultural, and human capital, which better positions them in the labour market and qualifies them for higher-paid jobs. Preliminary results indicate that respondents see the greatest progress in language proficiency, followed by understanding and navigating other cultures. Especially if they lived in dormitories designed for international students, they have developed a network of friends in various countries.

VUČKOVIĆ DIJANA

Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore
dijanav@ucg.ac.me

Razvoj vještine čitanja u početnim razredima osnovne škole (1–4): od sistematskog opismenjavanja do čitanja s razumijevanjem

Čitanje je osnovna *alatka* za učenje, pa njegova nedovoljna usvojenost direktno utiče na neuspjeh učenika u većini školskih predmeta. Kao i ostale vještine, čitanje se uči sistematicno, uz optimalna vježbanja u školi i kod kuće. U kontinuitetu je potrebno pratiti napredak učenika u čitanju kako bi se uočili i otklonili svi faktori koji ometaju njihovo progresivno napredovanje. Jedna od mjera koje mogu poslužiti za pravovremenu identifikaciju usvojenosti vještine čitanja je PIRLS istraživanje. PIRLS testiranje vještine čitanja realizuje se sa učenicima koji su stari deset godina, dakle, u našem školskom sistemu pohađaju četvrti razred.

Naš cilj u ovom radu je komparativna analiza čitanja u sistemu koji određuju: PIRLS istraživanje, s jedne strane, te Predmetni program, udžbenici i metodika nastave čitanja, s druge strane. U tom sistemu opisana je planirana putanja razvoja vještine čitanja. Dvije su stajne tačke uzete kao okviri metodičkog intervala koji posmatramo: a. inicijalna tačka je početno opismenjavanje i b. finalna tačka je čitanje u sebi, tj. čitanje s razumijevanjem. Između tih tačaka (trebalo bi da) se dešava kontinuiran progresivan razvoj vještine čitanja. Postavili smo sljedeće istraživačko pitanje: Kako metodički oblikovati nastavu i učenje čitanja da bi učenici u drugom polugodištu četvrtog razreda čitali s razumijevanjem umjetničke i neumjetničke tekstove koje koristi PIRLS? U teorijskom dijelu rada pokazana je kompatibilnost PIRLS te(k)stova sa osnovnom strukturom nastave čitanja. Empirijski dio rada, čija struktura prati logiku istraživačkog pitanja, teži da u višedimenzionalnom sistemu predstavi progresivnu trajektoriju čitanja upotrebom tehnike analiza pedagoške dokumentacije (Predmetni program, udžbenici, PIRLS metodologija). Rad sadrži predloge za unapređenje nastave i učenja čitanja i ukazuje na dileme koje mogu biti razriješene budućim istraživanjima.

Development of reading skills in the first grades of primary school (1–4): from systematic literacy instruction to reading comprehension

Reading is a basic tool for learning, so its insufficient adoption directly affects students' failure in most school subjects. Like other skills, reading should be learned systematically, with optimal practice at school and home. It is necessary to continuously monitor students' reading progress to identify and eliminate all factors hindering their progress. One of the measures that can be used for the timely identification of the acquisition of reading skills is the PIRLS survey. PIRLS reading skill testing is carried out with students who are ten years old, therefore, in our school system, they attend the fourth grade.

Our goal in this paper is a comparative analysis of reading in the system determined by: PIRLS research, on the one hand, and the subject Program, textbooks, and reading teaching methodology, on the other. In that system, the planned trajectory of the development of reading skills is described. There are two stopping points taken as frames of the methodical interval we are observing: a. initial point is systematic literacy instruction and b. the final point is silent reading, i.e. reading comprehension. Between those points (it should be) a continuous progressive development of reading skills. We asked the following research question: How can we methodically design the teaching and learning of reading so that students in the second semester of the fourth grade read with comprehension of the literary and non-literary texts used by PIRLS? In the theoretical part of the paper, the compatibility of the PIRLS test(s) with the basic structure of reading instruction was demonstrated. The empirical part of the work, which follows the logic of the research question, aims to present the progressive trajectory of reading in a multidimensional system using pedagogical documentation analysis (Program, textbooks, PIRLS methodology). The paper contains suggestions for improving the teaching and learning of reading and points to dilemmas that can be resolved by future research.

VUJISIĆ MILICA

JU OŠ „Pavle Rovinski“ Podgorica
milicavujisic25@gmail.com

Percepције родитеља и наставника о утицају видео игара на говор дјече

У раду се бавимо перцепцијама родитеља и наставника о утицају видео игара на говор дјече. Иstraživanje smo realizovali s ciljem da utvrdimo percepције родитеља и наставника о утицају видео игара на говор дјече. Узорак истraživanja je sačinjavalo 108 наставника и 84 родитеља из основних школа у Црној Гори. Ови испитаници су одabrani путем случајног узorka kako bi se осигurala reprezentativnost узorka. За добијање података користили smo анкетни upitnik за наставнике и родитеље. Анкета је била доступна онлајн и у папирном формату. **Predmet istraživanja su :** "Percepције родитеља и наставника о утицају видео игара на говор дјече". Jedan od **ciljeva** u ovom istraživanju je utvrditi stavove i percepције наставника о утицају видео игара на говор ученика, рukовodeći se činjenicom da je razvoj govora jedan od најваžnijih zadataka modernog obrazovanja. **Glavna hipoteza glasi:** Percepције наставника и родитеља су да видео игре имају негативан утицај на развој govora djece. **Sporedne hipoteze su:** *Hipoteza br. 1.* Upotreba posebnih облика комуникације у видео играма и на друштвеним мрежама негативно утиче на говор дјече, односно njihov vokabular, prema mišljenju наставника и родитеља. *Hipoteza br. 2.* Upotreba slenga, emotikona i grafičkih skraćenica при комуникацији на друштвеним мрежама, негативно утиче на ukupnu pismenost djece, prema mišljenju наставника i родитеља. *Hipoteza br. 3.* Djeca која проводе доста времена igrajući video igre brže ovladavaju engleskim jezikom od djece која manje igraju video igre, prema mišljenju наставника i родитеља. *Hipoteza br. 4.* Djeca која више времена проводе на друштвеним мрежама и igrajući video igre, slabije комуницирају са vršnjacima и наставnicima od djece која то не чине или u značajnoj mjeri manje чине, prema mišljenju наставника i родитеља. *Hipoteza br. 5.* Postoje statistički značajne razlike u stavovima наставника o увођењу образовних video igara u наставни процес, shodno radnom stažu наставника.*Hipoteza br. 6.* Rodитељи u Црној Гори

ne koriguju vrijeme korišćenja digitalnih medija kod djece, bez obzira na vrstu vaspitnog stila. **Rezultati istraživanja** pokazuju da upotreba posebnih oblika komunikacije u video igramama i na društvenim mrežama negativno utiče na govor djece, odnosno njihov vokabular, prema mišljenju nastavnika i roditelja. Dobijeni rezultati pokazuju da upotreba slenga, emotikona i grafičkih skraćenica pri komunikaciji na društvenim mrežama, negativno utiče na ukupnu pismenost djece, prema mišljenju nastavnika i roditelja. Nalazi našeg istraživanja upućuju na konstataciju da djeca koja više vremena provode na društvenim mrežama i igrajući video igre, slabije komuniciraju sa vršnjacima i nastavnicima od djece koja to ne čine ili u značajnoj mjeri manje čine, prema mišljenju nastavnika i roditelja. To ne znači da djeci trebamo uskratiti video igre i modernu tehnologiju, već je potrebno kontrolisati vrijeme i ograničiti upotrebu istih.

Perceptions of parents and teachers about the influence of video games on children's speech

In this paper, we deal with the perceptions of parents and teachers about the influence of video games on children's speech. We carried out the research with the aim of determining the perceptions of parents and teachers about the impact of video games on children's speech. The research sample consisted of 108 teachers and 84 parents from elementary schools in Montenegro. These respondents were selected through random sampling to ensure representativeness of the sample. To obtain data, we used a five-point Likert-type scale for teachers and parents. The survey was available online and in paper format. **The subject of the research is:** "Perceptions of parents and teachers about the influence of video games on children's speech". One of the **goals** of this research is to determine teachers' attitudes and perceptions about the impact of video games on students' speech, guided by the fact that speech development is one of the most important tasks of modern education. **The main hypothesis is:** Teachers' and parents' perceptions are that video games have a negative impact on children's speech development. **Secondary hypotheses are:** *Hypothesis No. 1* The use of special forms of communication in video games and on social networks negatively affects

children's speech, i.e. their vocabulary, according to teachers and parents. *Hypothesis No. 2* The use of slang, emoticons and graphic abbreviations when communicating on social networks negatively affects overall literacy of children, according to the opinion of teachers and parents. *Hypothesis No. 3* Children who spend a lot of time playing video games master the English language faster than children who play less video games, according to the opinion of teachers and parents. *Hypothesis No. 4* Children who spend more time on social networks and playing video games, they communicate less with their peers and teachers than children who do not do so or significantly less, according to teachers and parents. *Hypothesis No. 5* There are statistically significant differences in teachers' views on the introduction of educational video games into the teaching process, according to the teachers' seniority. *Hypothesis No. 6* Parents in Montenegro do not correct their children's use of digital media, regardless of the type of upbringing. **The results of the research** show that the use of special forms of communication in video games and on social networks negatively affects children's speech, that is, their vocabulary, according to teachers and parents. The obtained results show that the use of slang, emoticons and graphic abbreviations when communicating on social networks has a negative effect on the overall literacy of children, according to teachers and parents. The findings of our research point to the conclusion that children who spend more time on social networks and playing video games communicate less well with their peers and teachers than children who do not do so or significantly less, according to the opinion of teachers and parents. This does not mean that we should deny children video games and modern technology, but it is necessary to control the time and limit their use.

VUJOVIĆ TATJANA

Filozofski fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore
tatjanavuj@ucg.ac.me

Prediktori ranog napuštanja srednje škole : razvod braka roditelja, mentalno zdravlje adolescenata i samopoštovanje

Rano napuštanje obrazovanja predstavlja složeni proces koji je nastao međjudjelovanjem različitih individualnih, porodičnih, i društvenih faktora rizika. Osnovni cilj naučnog rada bio je istražiti prediktivne uloge razvoda braka roditelja, mentalnog zdravlja adolescenata i samopoštovanja kada je u pitanju rizik od ranog napuštanje srednje škole. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 250 učenika srednjih škola iz tri Opštine u Crnoj Gori. Osnovni instrument istraživanja bio je nestandardizovani upitnik koji je kreiran za potrebe ovog istraživanja. U radu su korišćene sledeće statističke metode: Pirsonova pravolinijska korelacija i multipla regresiona analiza. Rezultati korelaceione analize pokazali su da postoji značajna pozitivna povezanost izmedju rizika od napuštanja škole i razvoda braka roditelja, mentalnog zdravlja i samopoštovanja. Regresiona analiza je pokazala da razvod roditelja najviše doprinosi predviđanju napuštanja škole, zatim mentalno zdravlje, a zatim slijedi samopoštovanje Dobijeni rezultati mogu bitri od posebnog značaja u kreiranju programa edukacije za roditelje koji će pomoći roditeljima da se usredsrijede na potrebe djece u stresnom periodu. Roditelji bi se podstakli da obezbijede atmosferu podrške za adolescente, kako bi promovisali mentalno zdravlje, samopoštovanje, porodičnu harmoniju.

Predictors of early high school dropout: parental divorce, adolescent mental health, and self-esteem

The main goal of the scientific work was to investigate the predictive roles of parental divorce, adolescent mental health and self-esteem when it comes to the risk of leaving high school early. The research was conducted on a sample of 250 high school students from three municipalities in Montenegro. The basic research instrument was a non-standardized questionnaire that was created for the purposes of this research. Regression analysis showed that parental divorce contributes the most to predicting school leaving, followed by mental health, followed by self-esteem. The obtained results can be of particular importance in the creation of educational programs for parents that will help parents to focus on the needs of children in a stressful period.

VUKIĆEVIĆ GARIĆ VANJA, ŽIVKOVIĆ PREDRAG

Filološki fakultet, Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore
vanjag@ucg.ac.me, sociollog@gmail.com

Edukacija, etika i empatija u transhumanističkom svijetu Išigurovog romana Klara i sunce

Najnoviji roman britansko-japanskog nobelovca Kazua Išigura, *Klara i sunce* (2021), koji se, ne bez izvjesnog oklijevanja, svrstava u žanr naučno-fantastične distopije, problematizuje složene odnose između ljudskog i tehnološkog svijeta, kao i samu srž humaniteta, kroz etičke i pedagoško-psihološke, filozofske i sociološke implikacije vještačke inteligencije. Vještačka inteligencija ili, preciznije, jedna vrsta kiborga, nije ovdje samo tematsko, već i narativno-stilsko težište, budući da se cijelokupan svijet ovog romana predočava kroz pri povjednu vizuru i pri povjedački „glas“ Klare, „vještačkog prijatelja“ kojeg su roditelji kupili svojoj bolesnoj kćerci kako bi joj pomogli u izazovima odrastanja. Ovaj rad će se baviti analizom pomenutih implikacija vještačke inteligencije u djelu kroz okvir posthumanističkih i transhumanističkih teorija, prije svega Done Haravej i njenih publikacija „Manifest za kiborge“ (“A Cyborg Manifesto”, 1985) i *Kad se vrste sretnu (When Species Meet*, 2008), ali i drugih savremnih pristupa takozvanom „post-humanističkom“ obrazovanju. Razmatrajući pitanje empatije i empatijske inteligencije, koja čini jednu od najdubljih potki ovog romana, rad će imati za cilj da ispita aktualizovane (opisane, prikazane) i potencijalne (nagovještene, diskretno implicirane) etičke pozicije transhumanističkog pejzaža koji Išiguro slika, polazeći od stava da danas “granica između naučne fantastike i društvene realnosti predstavlja samo optičku varku” (Haraway 1985: 66).

Education, ethics and empathy in the transhumanist world of Ishiguro's novel *Klara and the Sun*

The most recent novel by the Nobel-prize laureate Kazuo Ishiguro, *Klara and the Sun* (2021), tentatively classified as science-fiction dystopia, delves into complex relationship between the human and technological world, as well as into the very question of what it means to be human, through ethical, pedagogical and psychological, as well as philosophical and sociological implications of the artificial intelligence. The AI, or – more precisely in terms of this novel – a cyborg, is both thematic and narrative centre, since the entire textual world is viewed and narrated by Klara: an “artificial friend” purchased for an ill girl in order to help her overcome challenges. This paper will analyse the above-mentioned implications of the artificial intelligence in the novel using theoretical lenses of posthumanism and transhumanism, primarily theories by Donna J. Haraway (“A Cyborg Manifesto”, 1985 and *When Species Meet*, 2008), as well as some of the contemporary approaches to the so-called “post-humanist” education. Reflecting on the topics of empathy and empathic intelligence, which are the focal and essential points of Ishiguro’s text, the discussion will aim at examining the obvious (described and represented) and potential (subtly suggested, implied) ethical positions in the transhumanist landscape depicted by the author, based on the plausible assumption that today “the boundary between science fiction and social reality is an optical illusion” (Haraway 1985: 66)

VUKMANOVIĆ BILJANA

*JU OŠ „Jugoslavija“ Bar
biljanavukmanovic@gmail.com*

Metodički koncept čitanki u osnovnoj školi - analiza

Savremena nastava književnosti, bazirana na konceptu interaktivnog učenja, traži angažovanog nastavnika koji u didaktičkom trouglu učenik – nastavnik – udžbenik svojim metodama neće biti nastavnik koji iz udžbenika „plasira“ sadržaj već nastavnik koji će podstići učenika da bude misilac, istraživač i kritičar. Imajući u vidu da je čitanka specifičan udžbenik, tačnije zbirka književnih tekstova koja učeniku ne nudi gotove informacije već otvara mogućnost stvaralačkog dijaloga, postavlja se pitanje da li današnje osnovnoškolske čitanke u Crnoj Gori sadrže koncepciju i metodičku aparaturu koja stvara preduslov modelovanja problemske nastave koja od učenika traži da promišlja i zaključuje? Analizirajući postojeće čitanke lako se uočava da one nisu mijenjane u skladu sa promjenama predmetnih programa u posljednjih deset godina, kao i da postojeći cjelokupni kontekst i pitanja u okviru „razgovora o tekstu“ više podsjećaju na već odavno prevaziđeni koncept nego na koncept pristupa književnom tekstu koji učeniku obezbjeđuju motivacioni okvir koji ga podstiče da istražuje, razmišlja, analizira i zaključuje. Vrijeme je da se postavi pitanje: kakve su nam čitanke potrebne kako bismo učeniku otvorili sve horizonte koje nudi jedan književnoumjetnički tekst? Zaključak navodi na to da se ukazuje potreba metodološkog osavremenjivanja čitanki, kako bi se u potpunosti iskoristili njeni problematski, stvaralački i kreativni potencijali.

Methodical concept of textbooks in elementary school

- analysis

Teaching literature in contemporary education, based on the concept of interactive learning, requires an engaged teacher who, in a didactic triangle student – teacher – textbook, will stimulate students to think, explore and criticize. Considering that a literature textbook is a specific book, i.e. a collection of literary texts that does not just offer information but instead opens a possibility of creative dialogue, we can raise a question – do the literature textbooks currently used in Montenegrin elementary schools contain conception and methodological apparatus that create a prerequisite for modeling problem – based learning, making the students think and make conclusions? Analysing the currently used literature textbooks, it is easy to observe that they have not been changed in accordance with the curriculum changes made in the past ten years. Also, the whole concept and questions in “text analysis” section is more of an obsolete concept than the concept of literature approach that motivates the students to explore, think, analyse and make conclusions. It is time to raise a question: What kind of literature textbooks do we need to open all the horizons offered by a literary text to our students? There is a need of methodological modernization of literature textbooks in a way that they should offer all their artistic and creative possibilities.

VUKOTIĆ JELENA, DROBAC-PAVIĆEVIĆ MILICA

Filozofski fakultet u Nikšiću, Univerzitet Crne Gore

Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci

jelena.i@ucg.ac.me, milica.drobac@ff.unibl.org

Stanje, izazovi i perspektive u radu sa darovitim učenicima u osnovnim školama Crne Gore

Rad sa darovitim učenicima u Crnoj Gori počeo se sprovoditi u poslednjih 10 godina usvajanjem Strategije za razvoj i podršku darovitim učenicima sa Akcionim planom 2015-2019, koja je namijenjena pružanju podrške nastavnicima koji rade sa darovitim učenicima. S ciljem da utvrđimo stanje, izazove i perspektive u radu sa darovitim učenicima u crnogorskim osnovnim školama, sproveli smo istraživanje kojim bi se ispitalo u kojoj mjeri su realizovane predviđene aktivnosti.

Istraživanje je sprovedeno u svim osnovnim školama u Crnoj Gori, na uzorku od 110 stručnih saradnika pedagoga. Podaci su prikupljeni upitnikom u online formi, koji je kreiran u odnosu na Strategiju za razvoj i podršku darovitim učenicima sa akcionim planom 2015-2019. U istraživanju je korišćena deskriptivna statistika i metod analize sadržaja. Dobijeni rezultati ukazuju na nesklad između prikupljenih podataka. Iako kvantitativni podaci pokazuju da su se aktivnosti realizovale prema pojedinim stavkama u veoma visokom procentu, od 38.1% (n=42) do 98.8% (n=108), kvalitativni podaci dobijeni analizom sadržaja ukazuju da su samo deklarativno ispunjeni uslovi, ali ne i sуштинski s obzirom na to da ne postoje instrumenti za identifikaciju, individualni obrazovni programi, a rad sa darovitim učenicima se svodi na pripreme za školska takmičenja i dodatnu nastavu.

Status, challenges, and perspectives in working with gifted students in primary schools in Montenegro

Education of gifted students in Montenegro began to be implemented over the past 10 years with the adoption of the Strategy for the development and support of gifted students and the Action Plan 2015-2019, which is intended to provide support to teachers working with gifted students. To assess the status, challenges, and perspectives in working with gifted students in Montenegrin primary schools, we conducted research to examine the extent to which the planned activities have been realized.

The research was conducted in all primary schools in Montenegro, with a sample of 110 professional pedagogical associates. Data were collected through an online questionnaire created in accordance with the Strategy for the Development and Support of Gifted Students and the Action Plan 2015-2019. Descriptive statistics and content analysis methods were used in the research. The results indicate a discrepancy between the collected data. While quantitative data show that activities were implemented according to certain items at very high rates, from 38.1% (n=42) to 98.8% (n=108), qualitative data obtained from content analysis indicate that the conditions were only met superficially, not substantively, as there are no instruments for identification, no individualized educational programs, and work with gifted students is reduced to preparations for school competitions and additional classes.

ZOVKO ANITA, VUČKOVIĆ KATARINA, ŠILJAN VALNEA

Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju
anita.zovko@uniri.hr, kvuckovic@student.uniri.hr, vsiljan@student.uniri.hr

Mikrokvalifikacije u kontekstu obrazovanja odraslih

Suvremene promjene u znanosti i tehnologiji zahtijevaju kontinuirano učenje radi prilagodbe novim zahtjevima tržišta rada. Cjeloživotno obrazovanje postaje ključno za razvoj kompetencija potrebnih za uspjeh u društvu znanja. U tom kontekstu, mikrokvalifikacije, kao modularne jedinice obrazovanja, nude brz pristup specifičnim vještinama prilagođenim potrebama pojedinca ili poslodavca. Važno je osigurati transparentnost i kvalitetu ovih programa kroz suradnju s gospodarstvom i ostalim dionicima. Nasuprot tome, formalni sustavi obrazovanja često su nefleksibilni i standardizirani, što ih čini neprilagođenima brzim promjenama u društvu i gospodarstvu. Unatoč ambicioznim ciljevima modernizacije gospodarstva postavljenima od strane Europske Unije, u Hrvatskoj postoji jaz između kompetencija učenika i potreba tržišta rada. Visoka uključenost u strukovno obrazovanje ne rezultira odgovarajućom stopom zapošljavanja nakon školovanja. Također, niska stopa sudjelovanja u cjeloživotnom obrazovanju dodatno otežava situaciju, posebno za žene, manje obrazovane osobe, nezaposlene i imigrante. Odlazak mlađih u druge zemlje EU-a izaziva odljev mozgova, dok starenje stanovništva stvara dodatne izazove na tržištu rada. Problemi vezani uz plaće dodatno komplikiraju situaciju, s nedostatkom kvalificirane radne snage kao dugoročnim problemom. Važno je prilagoditi obrazovne programe i poticati cjeloživotno učenje kako bi se smanjio jaz između kompetencija i potreba tržišta rada.

Micro-credentials in the context of adult education

Modern changes in science and technology require continuous learning to adapt to new labor market demands. Lifelong education is becoming crucial for developing the competencies needed for success in a knowledge society. In this context, microcredentials, as modular educational units, offer quick access to specific skills tailored to the needs of individuals or employers. It is important to ensure transparency and quality in these programs through collaboration with the economy and other stakeholders. In contrast, formal education systems are often inflexible and standardized, making them ill-suited to the rapid changes in society and the economy. Despite the ambitious modernization goals set by the European Union, there is a gap in Croatia between students' competencies and labor market needs. High participation in vocational education does not result in a corresponding employment rate after schooling. Additionally, the low participation rate in lifelong education further complicates the situation, especially for women, less educated individuals, the unemployed, and immigrants. The emigration of young people to other EU countries causes a „brain drain“, while an aging population creates additional challenges in the labor market. Issues related to wages further complicate the situation, with a lack of qualified labor being a long-term problem. It is essential to adapt educational programs and promote lifelong learning to reduce the gap between competencies and labor market needs. Support and tailored programs for all segments of society, including older workers, are key to integration into the evolving economy and society.

ZOVKO ANITA, ZLOKOVIĆ JASMINKA, ŠILJAN VALNEA

*Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju Rijeka
anita.zovko@uniri.hr, jasminka.zlokovic@uniri.hr,
vsiljan@student.uniri.hr*

Stanje i perspektive obrazovanja osoba treće dobi

Zahvaljujući znanstvenom i tehnološkom napretku, unaprjeđenju općih uvjeta življenja i napretku medicine najzastupljenija skupina u današnjem društvu postaju osobe treće životne dobi. U tom kontekstu, starost se povezuje s vremenom odlaska u mirovinu, što je prema svjetskim standardima šezdeseta ili šezdeset i peta godina života. Demografsko starenje stanovništva prisutno je u većini razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, te u skladu sa time svjetske projekcije predviđaju da će do 2050. godine broj osoba starijih od 65 godina porasti za čak 75 posto. Navedeni podaci ukazuju na tendenciju daljnog porasta starog stanovništva i produživanja životnog vijeka, usporedno s čime jača potreba za intervencijom društva u osiguravanju ravnopravnih životnih uvjeta i kvalitetnog života starijih osoba, u čijoj podlozi se nalazi aktivno starenje. Budući da svijet stari, znanstveni interes za probleme starenja i unaprjeđenja kvalitete života starijih ljudi sve je veći, a isti se ponajprije razvio u okviru znanstvene discipline gerontologije. Interes za fenomen starenja općenito, u današnje vrijeme sve više aktualizira i pitanje obrazovanja osoba treće životne dobi. Kvalitetno starenje u današnjem društvu treba biti utemeljeno na cjeloživotnom obrazovanju, koje se danas prepoznaje kao nosilac razvoja svakog modernog društva.

State and perspectives of education of the third-age people

Thanks to scientific and technological progress, the improvement of general living conditions and the progress of medicine, the most represented group in today's society are people of the third age. In this context, old age is associated with the time of retirement, which according to world standards is sixty or sixty-five years of age. Demographic aging of the population is present in most developed and developing countries, and in accordance with this, world projections predict that by 2050, the number of people over 65 will increase by as much as 75 percent. The above data indicate a tendency for the elderly population to increase further and life expectancy to increase, in parallel with which the need for society's intervention in ensuring equal living conditions and quality of life for the elderly, which is based on active aging, is increasing. Since the world is getting older, scientific interest in the problems of aging and improving the quality of life of older people is increasing, and it primarily developed within the scientific discipline of gerontology. Interest in the phenomenon of aging in general is becoming more and more relevant nowadays, as is the issue of education for people of the third age. Quality aging in today's society should be based on lifelong education, which today is recognized as the carrier of the development of every modern society.

